

ԶԲԱՂՎԱԾՈՒԹՅԱՆ ԿԱՐԳԱՎՈՐՄԱՆ 2012 ԹՎԱԿԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ԾՐԱԳԻՐԸ

1. Զբաղվածության կարգավորման ամենամյա պետական ծրագրի (այսուհետ՝ ծրագիր) մշակման և իրականացման օրենսդրական հիմքը <<Բնակչության զբաղվածության և գործազրկության դեպքում սոցիալական պաշտպանության մասին>> Հայաստանի Հանրապետության օրենքն է և նրանից բխող իրավական ակտերը:

2. Ծրագրի մշակման ժամանակ հաշվի են առնվել նաև Հայաստանի Հանրապետության Կառավարության 2008 թվականի հոկտեմբերի 30-ի N 1207-Ն որոշմամբ հաստատված <<Կայուն զարգացման ծրագրում>> ամրագրված դրույթները, Հայաստանի Հանրապետության Կառավարության 2008 թվականի հուլիսի 24-ի <<Հայաստանի Հանրապետության Կառավարության 2008-2012 թվականների գործունեության միջոցառումների ծրագիրը հաստատելու մասին>> N 878-Ն որոշման պահանջները, ինչպես նաև Հայաստանի Հանրապետության Կառավարության 2012-2014թթ. միջնաժամկետ ծախսային ծրագրով նախատեսված գերակայությունները:

3. Ծրագրի նպատակն է՝

1) բնակչության լրիվ և արդյունավետ զբաղվածության ապահովման համար պայմանների ստեղծմանն ուղղված միջոցառումների իրականացում, զբաղվածության խթանում:

2) աշխատաշուկայի ձևավորված պահանջներին համապատասխան նոր աշխատատեղերի ստեղծմանն ու համալրմանն ուղղված միջոցառումների իրականացում, աշխատաշուկայի կարիքներին արագ արձագանքում:

4. Զբաղվածության ոլորտի հիմնախնդիրներն են՝

1) Հայաստանի աշխատաշուկայում առաջարկի և պահանջարկի խորացած անհամապատասխանություն, առանձին մասնագիտությունների գծով թափուր աշխատատեղերի լրացման խոչընդոտներ, գործազրկության իրական բարձր մակարդակ:

2) աշխատանքի տեղավորման գործում դժվարություններ կրող և աշխատաշուկայում հավասար մրցակցության անընդունակ աշխատանք փնտրող չզբաղված անձանց, մասնավորապես՝ հաշմանդամների զբաղվածության ապահովման և հասարակության մեջ ինտեգրման հարցում դժվարություններ:

3) տարածքային անհամաչափ զարգացում, առանձին տարածաշրջաններում գործազրկության մակարդակների էական տարբերությունների առկայություն:

4) աշխատանքային փորձ չունեցող երիտասարդների աշխատանքի տեղավորման հնարավորությունների և զբաղվածության ցածր մակարդակ:

5) գյուղական համայնքներում բնակչության թերզբաղվածություն, ոչ գյուղատնտեսական զբաղվածության անբավարար մակարդակ, փոքր և միջին բիզնեսի ներդրման, այդ թվում՝ մասնագիտական որակավորումների բարձրացման և հիմնարար գիտելիքների կատարելագործման համար հնարավորությունների սահմանափակություն:

6) օրենսդրական բարեփոխումների անհրաժեշտություն.

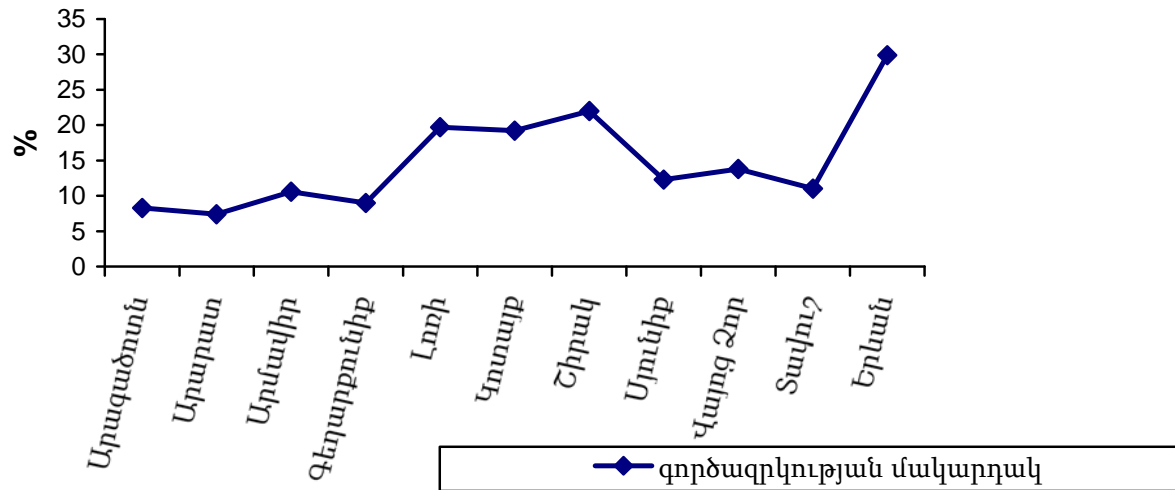
7) տարածքային կառավարման և տեղական ինքնակառավարման մարմինների, աշխատանքի տեղավորման ծառայություններ մատուցող ոչ պետական կազմակերպությունների, հասարակական կազմակերպությունների հետ գործընկերային և նպատակային արդյունավետ համագործակցության ոչ բավարար մակարդակ.

8) ծրագրերի գնահատման և մոնիթորինգի բացակայություն:

5. ՀՀ ԱՎԾ նախնական տվյալներով տնտեսական ակտիվության ցուցանիշը (SU3) 2011թ. հունիսին 2010թ. հունիսի համեմատությամբ կազմել է 102.3%, իսկ 2011թ. հունվար-հունիսին 2010թ. հունվար-հունիսի համեմատությամբ՝ 104.5%:

2011թ. սեպտեմբերի 1-ի դրությամբ հանրապետությունում գրանցված գործազրկության մակարդակը տարեսկզբի նկատմամբ նվազել է 0.5 %-ով և կազմում է 6.5%: Ըստ ԱՎԾ-ի կողմից 2010թ. իրականացված տնային տնտեսությունների կենսամակարդակի ամբողջացված հետազոտության տվյալների, գործազրկության մակարդակը՝ հաշվարկված Աշխատանքի միջազգային կազմակերպության կողմից առաջարկվող մեթոդաբանությամբ, հանրապետությունում կազմել է 19.0%, այն միջինից բարձր է Կոտայքի (19.2%), Լոռու (19.7%), Շիրակի (22.0%) մարզերում և Երևան քաղաքում (29.9%):

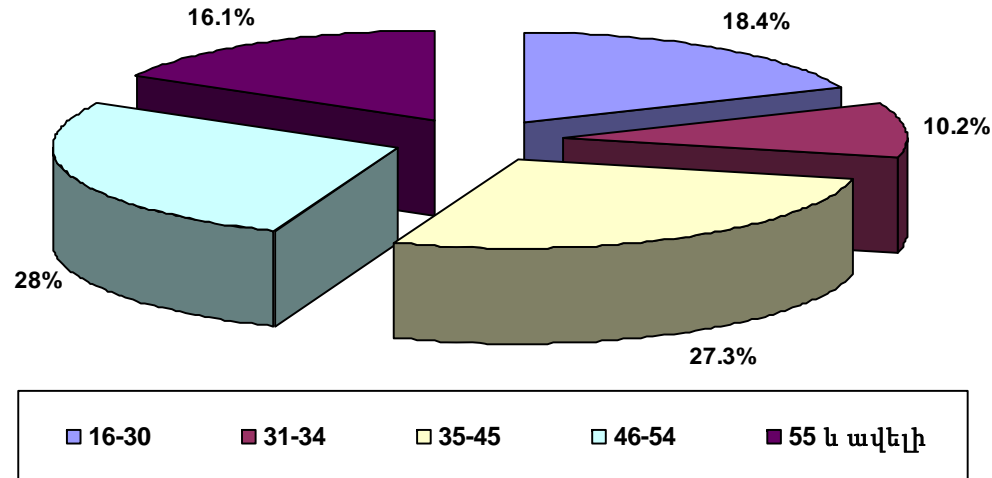
Գծապատկեր 1. 2010թ. ԱՎԾ-ի կողմից իրականացված տնային տնտեսությունների կենսամակարդակի ամբողջացված հետազոտության նախնական տվյալներով գործազրկության մակարդակը ՀՀ մարզերում և Երևան քաղաքում /ՀՀ սոցիալ-տնտեսական վիճակը 2011թ. հունվար-ապրիլ/, տոկոսով՝

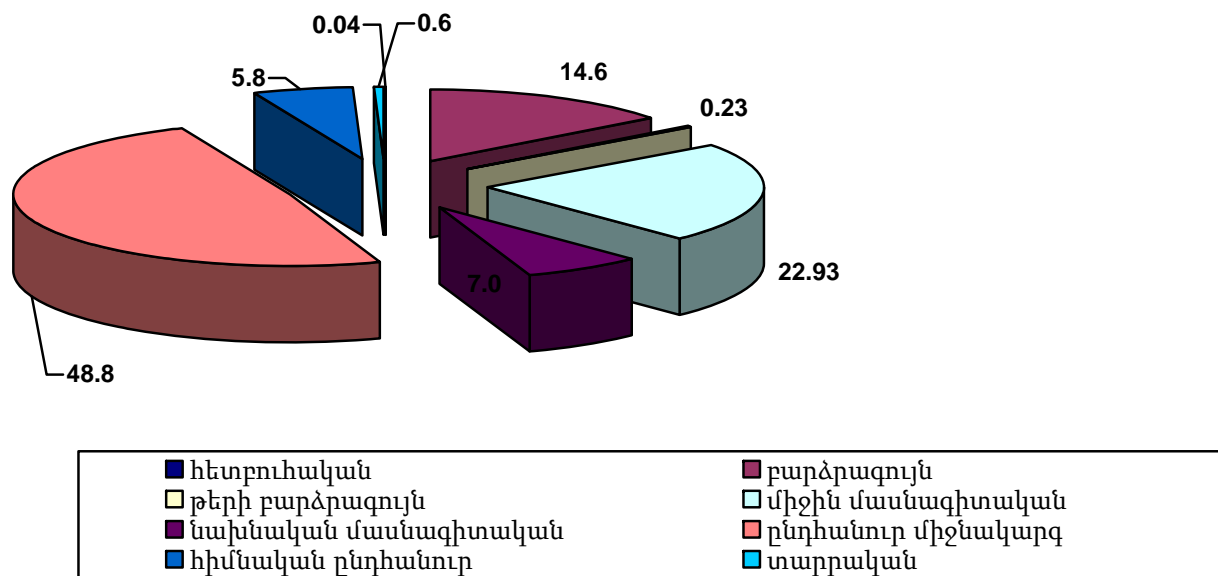
2011թ.-ի հուլիսի 1-ի դրությամբ գործակալության մարզային և տարածքային կենտրոններում հաշվառված աշխատանք փնտրողների թիվը կազմել է 88.3 հազար մարդ, որը նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի նկատմամբ նվազել է 12.8 %-ով (101.2 հազ. մարդ), իսկ տարեսկզբի նկատմամբ՝ 5.7%-ով (93.2 հազ. մարդ): Աշխատանք փնտրողների թվաքանակում կանանց տեսակարար կշիռը կազմել է 66.0% (58.2 հազ. մարդ), երիտասարդների տեսակարար կշիռը՝ 20.5% (18.1հազ. մարդ): Աշխատանք փնտրողների 84.0%-ը (74.1 հազ. մարդ) ստացել է գործազուրկի կարգավիճակ: Այս ցուցանիշը նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի համեմատ նվազել է 14.4%-ով

(84,8 հազ. մարդ), իսկ տարեսկզբի նկատմամբ՝ 5.9%-ով (78.8 հազ. մարդ): Գործազուրկների թվաքանակում կանանց տեսակարար կշիռը տարեսկզբի համեմատ նվազել է՝ 0.1%-ով և կազմում է 70.0%: 16-30 տարեկան երիտասարդների տեսակարար կշիռը գործազուրկների թվաքանակում կազմել է 18.5% կամ 13.7 հազ. մարդ:

Գծապատկեր 2. Գործազուրկների կազմն ըստ տարիքային խմբերի *

Գծապատկեր 3. Գործազուրկների կազմն ըստ կրթության*

* Ըստ ՀՊԾԳ-ի կողմից կազմված 2011թ 2-րդ եռամսյակի վիճակագրական հաշվետվության

Շարունակում է բարձր մնալ մեկ տարուց ավելի գործազուրկի կարգավիճակում գտնվող անձանց թվաքանակը, որը կազմում է գործազուրկների ընդհանուր թվաքանակի 55.6%-ը: Երկարատև գործազրկությունը լուրջ հիմնախնդիր է, քանի որ ժամանակի ընթացքում այդ կարգավիճակում գտնվող անձինք՝ կորցնելով աշխատանքային հմտությունները, աշխատաշուկայում դառնում են անմրցունակ: Այս խմբում մեծ թիվ են կազմում 50-ից /32.0%/ բարձր տարիք ունեցողները և հաշմանդամները:

Գործատուների կողմից ներկայացվող թափուր աշխատատեղերի ամսական միջին թիվը 2010թ. կազմել է 1404, որի 50.0%-ից ավելին կրկնվող հայտերն են: 2011թ. վեց ամսվա կտրվածքով թափուր աշխատատեղերի ամսական միջին թիվը կազմել է 1376: Թափուր

աշխատատեղերի չլրացման պատճառները տարբեր են՝ աշխատուժի մասնագիտական որակավորման անհամապատասխանություն գործատուի պահանջներին, աշխատանքային ոչ բավարար պայմաններ, չկանոնավորված աշխատաժամեր, ցածր աշխատավարձ, որոշ մարզերում համապատասխան մասնագիտությամբ աշխատուժի բացակայություն: Եթե մայրաքաղաքում մեծ տոկոս է կազմում բանվորական և սպասարկման ոլորտների մասնագետների պահանջարկը (շուրջ 65.6%), մարզերում հիմնականում գերակշռում է բժշկների և ուսուցիչների պահանջարկը:

Տարեսկզբից աշխատանքի է տեղավորվել 5641 աշխատանք փնտրող, ինչը նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի նկատմամբ նվազել է 1.8%-ով (5744 մարդ): Աշխատանքի տեղավորվածներից 3293-ը (60.5%-ը) կանայք են, 1468-ը (27.1%-ը) երիտասարդներ են: Աշխատանքի տեղավորվածների թվաքանակում ամենամեծ տեսակարար կշիռը կազմում են արդյունաբերության ոլորտում տեղավորվածները՝ 22.1%, ավտոմեքենաների առևտրի, կենցաղային արտադրատեսակների ու անձնական օգտագործման իրերի նորոգման ոլորտներում տեղավորվածները՝ 20.4% և շինարարության ոլորտում տեղավորվածները՝ 12.2%:

Երիտասարդները աշխատանքի տեղավորման հարցում ունեն լուրջ խնդիրներ: Նրանք չունենալով աշխատանքային փորձ և հմտություններ, հաճախ մերժվում են գործատուի կողմից: Աշխատանք փնտրողների մեջ առաջին անգամ աշխատանք փնտրող անձինք կազմել են 14889 մարդ, որոնցից 1520-ը տվյալ տարվա շրջանավարտներ են:

Զբաղվածության կարգավորման 2011 թվականի պետական ծրագրով 8 ամսվա ընթացքում միջոցառումների իրականացման արդյունքում արձանագրվել է հետևյալը.

1) տարվա ընթացքում զբաղվածության մարզային և տարածքային կենտրոններում խորհրդատվություն ստացող անձանց թվաքանակի աճ՝ առնվազն 10 % -ը: 6 ամսվա ընթացքում զբաղվածության մարզային և տարածքային կենտրոններում խորհրդատվություն է ստացել 103389 անձ, համասնությամբ նախատեսված 100000-ի փոխարեն, գրանցվել է 3 % աճ /սակայն <<Վարձատրվող հասարակական աշխատանքների կազմակերպում>> ծրագրի դադարեցման հետևանքով հնարավոր է չապահովվի նախատեսված 10%-ի աճը/ և մինչև տարեվերջ կանխատեսվում է 6% -ի աճ:

2) Զբաղվածության ակտիվ ծրագրերում ընդգրկվածների թվաքանակի աճ՝ առնվազն 1%-ով: 8 ամսվա ընթացքում զբաղվածության ակտիվ ծրագրերում ընդգրկվածների թիվը կազմել է 2522 աշխատանք փնտրող (միջազգային կազմակերպությունների միջոցով իրականացված ծրագրերում ընդգրկվել են ևս 150 աշխատանք փնտրող): Տարվա համար ակտիվ ծրագրերում նախատեսված էր ընդգրկել 6952 աշխատանք փնտրող, սակայն <<Վարձատրվող հասարակական աշխատանքների կազմակերպում>> ծրագրի դադարեցման հետևանքով՝ 4959 աշխատանք փնտրողի փոխարեն ծրագրում ընդգրկվեց 1197 մարդ և նախատեսված 6952 աշխատանք փնտրողի փոխարեն կրնդգրկվի 3190 աշխատանք փնտրող: Ակտիվ ծրագրերում 8 ամսվա ընթացքում /ընդգրկվածների թվաքանակով/ զբաղվածության պետական ծրագիրը կատարվել է 79.1%-ով և մինչև տարեվերջ կապահովվի ծրագրի նախատեսված 1% աճը:

3) Աշխատանքի տեղավորվածների թվի աճ՝ առնվազն 2 %-ով: 8 ամսվա ընթացքում աշխատանքի է տեղավորվել 7367 աշխատանք փնտրող, տարվա համար նախատեսված 9500-ի փոխարեն: Մինչև տարեվերջ կանխատեսվում է 10000 աշխատանք փնտրողի աշխատանքի տեղավորում և աշխատանքի տեղավորվածների ցուցանիշի աճը նախատեսված 2 %-ի փոխարեն կկազմի 5 %:

4) Հաշվառված երիտասարդների աշխատանքի տեղավորում՝ առնվազն 1%: 8 ամսվա ընթացքում աշխատանքի է տեղավորվել հաշվառված երիտասարդների 10.2%-ը (1961 անձ), նախատեսված 1%-ի փոխարեն:

5) Հաշվառված՝ աշխատաշուկայում անմրցունակ անձանց աշխատանքի տեղավորում՝ առնվազն 1%-ով, առաջին կիսամյակի ընթացքում աշխատանքի է տեղավորվել աշխատաշուկայում անմրցունակ անձանց (19404 անձ) 3.5%-ը՝ տարվա համար նախատեսված 1%-ի փոխարեն:

6) Հբաղվածության մարգային և տարածբային կենտրոնների հետ համագործակցող գործատուների թվի աճ՝ առնվազն 10%-ով, առաջին կիսմյակում <<գործատուի հարցաթերթիկով>> իրականացված ուսումնասիրության արդյունքում աճել է զբաղվածության մարգային և տարածբային կենտրոնների հետ համագործակցող գործատուների թիվը 11.1%-ով՝ տարվա համար նախատեսված 10%-ի փոխարեն:

7) Մասնագիտական ուսուցման դասընթացներն ավարտածների մինչև 50%-ի աշխատանքի տեղավորում (1 տարվա ընթացքում)՝ 2010թ. մասնագիտական ուսուցման դասընթացներն ավարտածների 46%-ն ընդունվել է աշխատանքի և մինչև տարեվերջ կապահովվի նախատեսված 50%-ը:

6. Բնակչության զբաղվածության կարգավորման ամենամյա պետական ծրագրերն են՝

1) գործազրկության նպաստի վճարումը.

2) գործազուրկների մասնագիտական ուսուցումը.

3) աշխատանք փնտրող չզբաղված հաշմանդամների մասնագիտական ուսուցումը, աշխատանքային ունակությունների վերականգնումը.

4) գյուղատնտեսական նշանակության հողի սեփականատեր հանդիսացող աշխատանք փնտրող անձանց մասնագիտական ուսուցումը.

5) երկարամյա ծառայության, արտոնյալ պայմաններով և մասնակի կենսաթոշակ ստացող աշխատանք փնտրող չզբաղված անձանց վերամասնագիտացումը.

6) այլ վայր աշխատանքի գործուղման կապակցությամբ գործազուրկների և աշխատանք փնտրող չզբաղված հաշմանդամների նյութական ծախսերի հատուցումը.

7) ձեռնարկատիրական գործունեությամբ զբաղվելու նպատակով պետական գրանցման համար գործազուրկներին և աշխատանք փնտրող չզբաղված հաշմանդամներին տրամադրվող ֆինանսական աջակցությունը.

8) աշխատաշուկայում անմրցունակ անձանց աշխատանքի ընդունելիս աշխատավարձի մասնակի փոխհատուցումը գործատուին.

9) վարձատրվող հասարակական աշխատանքների կազմակերպումը.

10) աշխատանքի տոնավաճառի կազմակերպումը.

11) մասնագիտություն ունեցող, սակայն աշխատանքային փորձ չունեցող գործազուրկների և աշխատանք փնտրող չզբաղված հաշմանդամների աշխատանքային պրակտիկայի կազմակերպումը գործատուի մոտ.

12) աշխատանք փնտրող չզբաղված հաշմանդամների համար աշխատատեղերի հարմարեցումը գործատուի մոտ.

13) աշխատաշուկայի հետազոտման և կանխատեսման աշխատանքների կազմակերպումը.

14) թաղման նպաստի վճարումը:

Բնակչության զբաղվածության կարգավորումն իրականացվում է ինչպես պետական, այնպես էլ միջազգային և այլ կազմակերպությունների հետ իրականացվող ծրագրերի և միջոցառումների արդյունքում:

7. Հբաղվածության պետական ծրագրերի և միջոցառումների իրականացման արդյունքում ակնկալվում է.

1) տարվա ընթացքում զբաղվածության մարգային և տարածբային կենտրոններում խորհրդատվություն ստացող անձանց թվաքանակի աճ՝ առնվազն 15 %-ով.

2) զբաղվածության ակտիվ ծրագրերում ընդգրկվածների թվաքանակի աճ՝ առնվազն 1% -ով.

3) մասնագիտական ուսուցման դասընթացներն ավարտածների մինչև 50%-ի աշխատանքի տեղավորում (1 տարվա ընթացքում).

- 4) աշխատանքի տեղավորվածների թվի աճ՝ առնվազն 20 %-ով.
- 5) հաշվառված աշխատաշուկայում անմրցունակ անձանց աշխատանքի տեղավորում՝ առնվազն 5%-ով.
- 6) հաշվառված երիտասարդների աշխատանքի տեղավորում՝ առնվազն 20%.
- 7) զբաղվածության մարզային և տարածքային կենտրոնների հետ համագործակցող գործատուների թվի աճ՝ առնվազն 5 %-ով:

ՑԱՆԿ

ԶԲԱՂՎԱԾՈՒԹՅԱՆ ԿԱՐԳԱՎՈՐՄԱՆ 2012 ԹՎԱԿԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ԾՐԱԳՐՈՎ ՆԱԽԱՏԵՍՎՈՂ ՄԻՋՈՑԱՌՈՒՄՆԵՐԻ

h/h	Միջոցառման անվանումը	Պատասխանատու կատարողը	Ակնկալվող արդյունքները	Կատարման ժամկետը	Ֆինանսավորման ղեկավարը
1.	Աշխատանք փնտրող անձանց խորհրդատվության տրամադրում և հաշվառում	ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարություն	Իրականացնել շուրջ 247500 աշխատանք փնտրող անձանց խորհրդատվություն, որի մեջ ներառվում է նաև հաշվառվող անձանց թվաքանակը	տարվա ընթացքում	Ֆինանսավորում չի պահանջում
2.	Աշխատանք փնտրող անձանց աշխատանքի տեղավորման աջակցություն	ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարություն	Իրականացնել շուրջ 11500 աշխատանք փնտրող չզբաղված անձանց աշխատանքի տեղավորման միջնորդություն	տարվա ընթացքում	Ֆինանսավորում չի պահանջում

3.	Աշխատուժի առաջարկի և պահանջարկի գնահատման նպատակով աշխատաշուկայի վերաբերյալ տվյալների հավաքագրում	ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարություն	Գործատուների հետ համագործակցության արդյունքում յուրաքանչյուր ամիս ստանալ 1300-1350 թափուր աշխատատեղի հայտ	տարվա ընթացքում	Ֆինանսավորում չի պահանջում
4.	Ծրագրերի արդյունավետության մոնիտորինգ և գնահատում, տեղեկատվական բազաների տվյալների համադրում	ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարություն	Կատարել համակարգում իրականացվող զբաղվածության ծրագրերի մոնիտորինգ և գնահատում	տարվա ընթացքում	Ֆինանսավորում չի պահանջում
5.	Գործատուների հետ համագործակցության արդյունավետության բարձրացման ձևերի և մեթոդների կատարելագործում	ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարություն	Կատարել ուսումնասիրություն՝ տարեկան 2 անգամ, ընտրանքով ձևավորված 4000 գործատուի մոտ	տարվա ընթացքում	միջազգային դոնոր կազմակերպություններ
6.	Համակարգի տեղեկատվական բազաների շարունակական կատարելագործում, շահագործում, տեղեկատվական հոսքերի փոխանակման ապահովում (“Գործ” ծրագիր)	ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարություն	Կատարել համակարգում հաշվառված շուրջ 75000 գործազուրկների և զբաղվածների տվյալների բազայի համադրում	տարվա ընթացքում	Հայաստանի Հանրապետության պետական բյուջե
7.	Սոցիալական գործընկերության ամրապնդում և զարգացում, զբաղվածության պետական ծրագրերի մշակմանը և իրականացմանը սոցիալական գործընկեր կողմերի մասնակցության ապահովում	ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարություն	Հրավիրել հանրապետական համաձայնեցման կոմիտեի նիստ եռամսյակը մեկ անգամ և անհրաժեշտությունից ելնելով	տարվա ընթացքում	Ֆինանսավորում չի պահանջում
8.	Զբաղվածության բնագավառը կարգավորող օրենսդրության կատարելագործման ուղղությամբ առաջարկությունների ներկայացում	ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարություն	Օրենսդրության կատարելագործում	տարվա ընթացքում	Ֆինանսավորում չի պահանջում

9.	Զբաղվածության պետական ծրագրերի հանրային իրազեկում	ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարություն	Յուրաքանչյուր ամիս և անհրաժեշտությունից ելնելով տեղեկատվություն տալ համակարգում իրականացվող ծրագրերի վերաբերյալ	տարվա ընթացքում	Ֆինանսավորում չի պահանջում
10.	Գործազրկության նպաստի վճարում	ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարություն	Վճարել գործազրկության նպաստ ամսական միջին թվով 20850 գործազուրկի	տարվա ընթացքում	Հայաստանի Հանրապետության պետական բյուջե
11.	Գործազուրկների մասնագիտական ուսուցման կազմակերպում և գյուղատնտեսական նշանակության հողի սեփականատեր հանդիսացող աշխատանք փնտրող անձանց մասնագիտական ուսուցում	ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարություն	Կազմակերպել 1346 գործազուրկի, այդ թվում՝ գյուղատնտեսական նշանակության հողի սեփականատեր հանդիսացող 336 աշխատանք փնտրող անձանց մասնագիտական ուսուցում	տարվա ընթացքում	Հայաստանի Հանրապետության պետական բյուջե
12.	Հաշմանդամների աշխատանքային ունակությունների վերականգնում և մասնագիտական ուսուցման կազմակերպում	ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարություն	Կազմակերպել 77 հաշմանդամի աշխատանքային ունակությունների վերականգնում և մասնագիտական ուսուցում	տարվա ընթացքում	Հայաստանի Հանրապետության պետական բյուջե
13.	Երկարամյա ծառայության և արտոնյալ պայմաններով կենսաթոշակ ստացող աշխատանք փնտրող չզբաղված անձանց վերամասնագիտացման կազմակերպում	ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարություն	Կազմակերպել 15 երկարամյա ծառայության և արտոնյալ պայմաններով կենսաթոշակ ստացող աշխատանք փնտրող չզբաղված անձանց վերամասնագիտացում	տարվա ընթացքում	Հայաստանի Հանրապետության պետական բյուջե

14.	Այլ վայր աշխատանքի գործուղման կապակցությամբ գործազուրկների նյութական ծախսերի հատուցում	ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարություն	Կազմակերպել այլ վայր աշխատանքի գործուղման կապակցությամբ 30 գործազուրկի և հաշմանդամի նյութական ծախսերի հատուցում	տարվա ընթացքում	Հայաստանի Հանրապետության պետական բյուջե
15.	Ձեռնարկատիրական գործունեությամբ զբաղվելու նպատակով պետական գրանցման համար գործազուրկներին և հաշմանդամներին տրամադրվող ֆինանսական աջակցություն	ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարություն	Կազմակերպել ձեռնարկատիրական գործունեությամբ զբաղվելու նպատակով պետական գրանցման համար 140 գործազուրկի և հաշմանդամի ֆինանսական աջակցության տրամադրում	տարվա ընթացքում	Հայաստանի Հանրապետության պետական բյուջե
16.	Աշխատաշուկայում անմրցունակ անձանց աշխատանքի ընդունելու դեպքում աշխատավարձի մասնակի փոխհատուցում գործատուին	ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարություն	Կազմակերպել աշխատաշուկայում անմրցունակ 180 անձանց աշխատանքի ընդունելու դեպքում գործատուին աշխատավարձի մասնակի փոխհատուցում	տարվա ընթացքում	Հայաստանի Հանրապետության պետական բյուջե
17.	Թաղման նպաստի վճարում	ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարություն	Վերջին 3 տարվա վերլուծության արդյունքներով՝ կանխատեսվում է 126 գործազուրկի մահվան դեպքում թաղման նպաստի վճարում	տարվա ընթացքում	Հայաստանի Հանրապետության պետական բյուջե
18.	Աշխատաշուկայի հետազոտման և կանխատեսման աշխատանքների կազմակերպում	ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարություն	Իրականացնել մեկ հետազոտություն աշխատաշուկայի կանխատեսման նպատակով	տարվա ընթացքում	Հայաստանի Հանրապետության պետական բյուջե

19.	Վարձատրվող հասարակական աշխատանքների կազմակերպում	ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարություն	Աշխատանք փնտրող անձանց ապահովել ժամանակավոր աշխատանքով	տարվա ընթացքում	Համայնքային բյուջե, միջազգային կազմակերպություններ
20.	Թափուր աշխատատեղերի տոնավաճառի կազմակերպում, արդյունքների գնահատում և կատարելագործում	ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարություն	Կազմակերպել 6 աշխատանքի տոնավաճառ առնվազն 200 գործատուի մասնակցությամբ, որի արդյունքում կհամալրվի թափուր աշխատատեղերի 30%-ը	տարվա ընթացքում	Հայաստանի Հանրապետության պետական բյուջե
21.	Մասնագիտություն ունեցող, սակայն աշխատանքային փորձ չունեցող գործազուրկների և աշխատանք փնտրող չգրադված հաշմանդամների աշխատանքային պրակտիկայի կազմակերպումը գործատուի մոտ	ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարություն	Կազմակերպել մասնագիտություն ունեցող, սակայն աշխատանքային փորձ չունեցող 300 գործազուրկների և աշխատանք փնտրող չգրադված հաշմանդամների աշխատանքային պրակտիկան գործատուի մոտ	տարվա ընթացքում	Հայաստանի Հանրապետության պետական բյուջե
22.	Գործատուի մոտ աշխատանք փնտրող չգրադված հաշմանդամների համար աշխատատեղերի հարմարեցման կազմակերպում	ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարություն	Կազմակերպել աշխատանք փնտրող չգրադված 55 հաշմանդամների համար հարմարեցված աշխատատեղեր գործատուի մոտ	տարվա ընթացքում	Հայաստանի Հանրապետության պետական բյուջե
23.	Աշխատանքի ակումբների աշխատանքների կազմակերպում և համակարգում	ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարություն	Զբաղվածության կենտրոններում ստեղծված 11 աշխատանքային ակումբներից յուրաքանչյուրում տարվա ընթացքում խմբային աշխատանքներում կընդգրկվի միջինը 200 աշխատանք փնտրող չգրադված անձ	տարվա ընթացքում	միջազգային դոնոր կազմակերպություններ

24.	“Երիտասարդների մասնագիտական կողմնորոշման կենտրոն” ՊՈԱԿ-ի գործունեության կազմակերպում	ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարություն	5000 շահառուի աշխատանքի ընտրության և մասնագիտական կողմնորոշման խորհրդատվության տրամադրում	տարվա ընթացքում	Հայաստանի Հանրապետության պետական բյուջե
25.	Մասնագիտական ուսուցման կազմակերպում այլ կազմակերպությունների հետ համագործակցության արդյունքում (միջազգային կազմակերպություններ, ՀԳՀՄ Զբաղվածության մասնավոր գործակալությունների ճյուղային միություն, ՀԿ-ներ, ուսումնական կենտրոններ, գործատուներ)	ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարություն	Կազմակերպել աշխատանք փնտրող չգբաղված անձանց մասնագիտական ուսուցում	տարվա ընթացքում	Հասարակական կազմակերպություններ, միջազգային դոնոր կազմակերպություններ

Հավելված N 5

ԵՐԵՒԱՅԻ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ 2012 ԹՎԱԿԱՆԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ԾՐԱԳԻՐ

I. ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ

<Երեխայի իրավունքների պաշտպանության 2012 թվականի տարեկան ծրագիրը> (այսուհետ՝ ծրագիր) մշակվել է <Երեխայի իրավունքների մասին> Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 33 և 34 հոդվածների պահանջներին համապատասխան:

Ծրագիրը կազմելիս հաշվի են առնվել Հայաստանի Հանրապետության Կառավարության 2003 թվականի դեկտեմբերի 18-ի N 1745-Ն որոշմամբ հաստատված <Հայաստանի Հանրապետությունում երեխայի իրավունքների պաշտպանության 2004-2015 թվականների. ազային ծրագրի> հիմնական ուղղությունները:

Ծրագիրը համահունչ է Հայաստանի Հանրապետության Կառավարության 2008 թվականի հոկտեմբերի 30-ի N 1207-Ն որոշմամբ հաստատված <Կայուն զարգացման ծրագրի> դրույթներին, համապատասխանում է երեխայի իրավունքների պաշտպանության ոլորտում ստանձնած միջազգային պարտավորություններին և ուղղված է կյանքի դժվարին իրավիճակներում գտնվող երեխաների սոցիալական պաշտպանության հիմնախնդիրների լուծմանը:

II. Տարեկան ծրագրի նպատակը և խնդիրները

Ծրագրի նպատակն է՝

Կյանքի դժվարին իրավիճակներում գտնվող երեխայի սոցիալական պաշտպանության երաշխիքների ապահովումը, այլընտրանքային ծառայությունների ցանցի զարգացումը, երեխաների խնամքի և պաշտպանության հաստատությունների բարելավումը, նշված հաստատություններում խնամվող երեխաների ինտեգրումը հասարակությանը, կրթության համակարգի շարունակական զարգացումը, առողջապահության ոլորտում երեխաների որակյալ և մատչելի ծառայությունների ապահովումը, ինչպես նաև մշակութային արժեքների ճանաչումը: Իրավախախտումներ կատարած անչափահասների վերականգնողական կենտրոնների ցանցի ընդլայնումը, անչափահաս դատապարտյալների զբաղվածության ապահովումը:

Ընտանիքի, կանանց և երեխաների հիմնահարցերի բնագավառում ծրագրի նպատակն է ընտանիքի, կանանց և երեխաների իրավունքների և շահերի պաշտպանությունը, սոցիալական պաշտպանության իրավունքի ապահովումը, այդ թվում՝ մինչև 18 տարեկան առանց ծնողական խնամքի մնացած երեխաների խնամքի, դաստիարակության, ուսման, ֆիզիկական և մտավոր զարգացման համար նպաստավոր պայմանների ստեղծումը, անհրաժեշտ պահանջմունքների բավարարումը, սոցիալ-հոգեբանական և բժշկական վերականգնման իրականացումը:

1. Երեխաների խնամքի և պաշտպանության գիշերօթիկ հաստատություններում և մանկատներում խնամվող մինչև 18 տարեկան երեխաների ընտանիք վերադարձի ապահովումը, հաստատություններում տեղավորման ռիսկի ենթակա երեխաների մուտքի կանխարգելումը հաստատություններ,

2. Մանկատների շրջանավարտների սոցիալական պաշտպանությունը, նրանց հետագա ինքնուրույն կյանքի կազմակերպումը և հասարակությանը ինտեգրման գործընթացի համակարգումը,

3. 6-18 տարեկան առանց ծնողական խնամքի մնացած, ծնողների խնամքից զրկվելու վտանգի տակ գտնվող, ինչպես նաև աճի և զարգացման համար անբարենպաստ և վտանգավոր կենսապայմաններում հայտնված երեխաների, նրանց ընտանիքների հիմնախնդիրների վերհանումը, սոցիալ-մանկավարժական, սոցիալ-հոգեբանական գործնական աջակցության ցուցաբերումը,

4. Առանց ծնողական խնամքի մնացած մանկատան սաների խնամքի և դաստիարակության, ֆիզիկական և մտավոր զարգացման, կրթության գործընթացի ապահովումը, սոցիալական որբության երևույթի կանխարգելումը՝ խնամատար ընտանիքում խնամվող երեխայի խնամքի և դաստիարակության ապահովման շնորհիվ,

5. Այլընտրանքային ծառայությունների ընդլայնման միջոցով երեխաների հոսքի նվազեցումը մանկատներ և հատուկ հանրակրթական հաստատություններ, 6-18 տարեկան երեխաների սոցիալական վերականգնումը, շուրջօրյա խնամքն ու դաստիարակությունը:

Ծրագրի հիմնական խնդիրներն են՝

Հայաստանի Հանրապետության Կառավարությունը վերջին տարիներին շարունակաբար ձեռնարկում է միջոցառումներ՝ ձևավորելու երկրում ի շահ երեխաների պետական քաղաքականության սկզբունքներ՝ սոցիալական պետության սկզբունքներին համապատասխան:

1. ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարության համակարգի մանկատներում, երեխաների խնամքի և պաշտպանության գիշերօթիկ հաստատություններում խնամվող երեխաների հոսքի կանխարգելումը, ընդհանուր առմամբ, հաստատություններում խնամվող երեխաների թվի կրճատումը: Առողջ երեխաների համար նախատեսված մանկատներում խնամվող երեխաների թիվը նախորդ տարիների համեմատ նվազել է, սակայն խնամվող երեխաների թիվը մասնագիտացված մանկատներում յուրաքանչյուր տարի ավելանում է՝ պայմանավորված համապատասխան մասնագիտացված այլընտրանքային ծառայությունների (ցերեկային կենտրոններ, վերականգնողական կենտրոններ և այլն) թվի պակասով, ինչպես նաև պետական հոգածության կարիք ունեցող հիվանդ երեխաների թվի աճով: Ընդդիմ լուծման նպատակով ՀՀ ԱԱՀ նախարարությունը համագործակցում է նման ծառայություններ մատուցող տեղական և միջազգային ոչ պետական կազմակերպությունների հետ:

2. Այլընտրանքային համակարգի ընդլայնումը և հզորացումը:

3. Լոռու մարզում բեռնաթափման ծրագրի շարունակական իրականացումը, որն ուղղված է երեխայի ընտանիքում ապրելու իրավունքի պաշտպանությանը:

4. Երեխաների իրավունքների պաշտպանության եռաստիճան համակարգի հզորացումը, ինչը պայմանավորված է համայնքներում խնամակալության և հոգաբարձության մարմինների լիազորությունների ընդլայնմամբ, հանձնաժողովներին վերապահված գործառույթներով, մարզերում՝ մարզպետարանների /Երևանի քաղաքապետարանի/ ընտանիքի, կանանց և երեխաների իրավունքների պաշտպանության բաժինների համագործակցությամբ՝ իրենց լիազորությունների շրջանակներում և իրենց գործունեությամբ: Հայաստանի Հանրապետությունում բնակարանի կարիք ունեցող առանց ծնողական խնամքի մնացած երեխաների թվին պատկանող անձանց բնակարանային հաշվառման և բնակարանի տրամադրման հետ կապված հարաբերությունները կարգավորելու նպատակով մշակվել և ՀՀ Կառավարության հաստատման է ներկայացվել <Առանց ծնողական խնամքի մնացած երեխաների թվին պատկանող անձանց բնակարանային հաշվառման և բնակարանի տրամադրման կարգը, <Պետական աջակցություն առանց ծնողական խնամքի մնացած երեխաների թվին պատկանող անձանց> ծրագիրը հաստատելու, Հայաստանի Հանրապետության Կառավարության 2003 թվականի հուլիսի 23-ի N 983-Ն և 2003 թվականի հոկտեմբերի 30-ի N 1419-Ն որոշումներն ուժը կորցրած ճանաչելու մասին> որոշման նախագիծը:

5. Համայնքային և մարզային մակարդակներն ապահովող համակարգի միջոցով երեխաների ծնունդները չգրանցելու դեպքերի կանխումը, ծննդյան գրանցում չունեցող երեխաների հայտնաբերումը, վերջիններիս համապատասխան փաստաթղթերով ապահովումը:

6. <Նորք> տեղեկատվավերլուծական կենտրոնի կողմից <Մանուկ> համակարգի ընդլայնումը, հզորացումը: Այն հնարավորություն կտա տիրապետելու կյանքի դժվարին իրավիճակներում գտնվող երեխաների մասին ամբողջական տեղեկատվությանը, իրականացնել նրանց տրամադրվող միասնական ծրագրերը, ինչպես նաև հնարավորություն կստեղծի կատարել անհրաժեշտ վերլուծություններ:

III. ՆԵՐԿԱ ԻՐԱՎԻՃԱԿԸ

Երեխաների ոլորտում իրականացվող բարեփոխումների քաղաքականության շրջանակներում ՀՀ կառավարության 2011 թվականի հունվարի 13-ի N 111-Ն որոշման համաձայն ՀՀ Կառավարության 2011 թվականի գործունեության միջոցառումների գերակա խնդիր է համարվում մանկատների բեռնաթափումը:

Կյանքի դժվարին իրավիճակում գտնվող երեխաների հիմնահարցերին ուղղված քաղաքականությունը շարունակում է մնալ գերակա ուղղություն, որն ուղղված է երեխաների խնամքի և պաշտպանության համակարգի հզորացմանը, երեխաների խնամք և պաշտպանություն իրականացնող հաստատություններում երեխաների թվի նվազեցմանը, հաստատություններում երեխաների հոսքի կանխարգելմանը, երեխաների խնամքի և պաշտպանության հաստատությունների բարելավմանը, խնամվող երեխաների հասարակությանը ինտեգրմանը, խնամքի այլընտրանքային ծառայությունների ստեղծմանը:

Հանրապետությունում ձևավորվել և գործում է երեխաների պաշտպանության եռաստիճան համակարգ՝ ազգային, մարզային և համայնքային մակարդակներում, որի նպատակը երեխաների պաշտպանության միասնական և համակարգված քաղաքականության իրականացման ապահովումն է:

2005 թվականին ՀՀ Վարչապետի որոշմամբ ստեղծվել և գործում է երեխաների պաշտպանության ազգային հանձնաժողովը, որի գործունեության հիմնական ուղղվածությունը միասնական պետական քաղաքականության իրականացման, ինչպես նաև երեխաների իրավունքների և շահերի պաշտպանության երաշխիքների ապահովման, նրանց իրավունքների և շահերի պաշտպանությունն իրականացնող պետական կառավարման մարմինների, հասարակական, քաղաքական, գիտական և այլ կազմակերպությունների համագործակցության համակարգումն է:

2006 թ-ից գործում են մարզպետարանների /Երևանի քաղաքապետարանի/ ընտանիքի, կանանց և երեխաների իրավունքների պաշտպանության բաժինները, որոնց խնդիրն է մարզում՝ ՀՀ Կառավարության կողմից հաստատված երեխաների պաշտպանությանն ուղղված քաղաքականության իրականացումը, կյանքի դժվարին իրավիճակում գտնվող երեխայի իրավունքների պաշտպանության ապահովումը, նպատակային ծրագրերի մշակումը և իրագործումը:

Ընտանեկան օրենսգրքով ամրագրված՝ խնամակալության և հոգաբարձության մարմինները հանդիսանում են երեխաների իրավունքների պաշտպանության առաջին մակարդակը, որոնք համագործակցելով մարզպետարանների համապատասխան բաժինների հետ, իրականացնում են երեխաների իրավունքների պաշտպանությունը համայնքներում:

Հայաստանի Հանրապետությունում ներկայում գործում է 7 պետական և 3 բարեգործական մանկատուն: Այդ թվում՝ 2 պետական և 1 բարեգործական մանկատուն՝ նախատեսված մտավոր և ֆիզիկական արատներ ունեցող երեխաների խնամքի ու դաստիարակության համար: Ուսումնասիրությունները փաստում են, որ երեխաները մանկատանը հիմնականում հայտնվում են ծանր սոցիալ-տնտեսական պատճառներով, երեխաների խնամքի ծառայությունների անհրաժեշտ թվի բացակայությամբ:

Մանկատներում երեխաների թվի կրճատման և մուտքի կանխարգելման խնդրից ելնելով՝ հանրապետությունում շարունակվում են բեռնաթափման՝ երեխաների կենսաբանական ընտանիք վերադարձնելու և խնամատար ընտանիք տեղավորելու ծրագրերը, ինչպես նաև երեխաների ցերեկային խնամքի կենտրոնների և երեխաների խնամքի և պաշտպանության գիշերօթիկ հաստատությունների ցանցի ընդլայնումը, որոնք այլընտրանք են հանդիսանում մանկատների և հատուկ հանրակրթական ուսումնական հաստատությունների:

Ներկայում նախարարության համակարգում՝ հանրապետության տարբեր մարզերում գործում են երեխաների խնամքի և պաշտպանության 8 գիշերօթիկ հաստատություն և երեխաների սոցիալական հոգաժողովան 2 կենտրոն:

Շարունակվում է մանկատան չափահաս դարձած սաների ծրագիրը՝ ուղղված առանց ծնողական խնամքի մնացած երեխաների սոցիալական պաշտպանությանը և հասարակության մեջ նրանց ինտեգրմանը՝ <Առանց ծնողական խնամքի մնացած երեխաների սոցիալական պաշտպանության մասին> ՀՀ օրենքի համաձայն:

2011թ. շարունակվում է համակարգի մանկատներում երեխաների խնամքի և դաստիարակության ապահովումը:

ՀՀ Կառավարության կողմից հաստատված թվի (860 երեխա՝ բոլոր մանկատներում) համեմատ երեխաների թիվը մանկատներում կրճատվել է 100-ով, միաժամանակ աճել է խնամվողների թիվը մասնագիտացված մանկատներում:

Մանկատների և երեխաների խնամքի և պաշտպանության գիշերօթիկ հաստատությունների բեռնաթափման ծրագրի շրջանակներում նախարարության և <Առավոտ> հասարակական կազմակերպության հետ կնքված պայմանագրի համաձայն Լոռու մարզի երեխաների խնամք և պաշտպանություն իրականացնող հաստատություններից յուրաքանչյուր տարի 40 երեխա վերադարձել է կենսաբանական ընտանիք, կանխարգելվել է 10 երեխայի մուտքը հաստատություններ:

2003թ.-ից իրականացվում է <Պետական աջակցություն Հայաստանի Հանրապետությունում մանկական խնամակալական կազմակերպությունների շրջանավարտներին> ծրագիրը: Նախարարության և <Հայ Օգնության Միություն> հասարակական կազմակերպության հետ համատեղ սոցիալական գործընկերության շրջանակներում կնքված պայմանագրի համաձայն 2010թ. 40 շահառուի ցուցաբերվել է բազմակողմանի աջակցություն՝ կրթական, առողջապահական, իրավական, սոցիալ-հոգեբանական:

Ծրագրով նախատեսված բնակարանները 2009, 2010 և 2011թթ չեն գնվել՝ համապատասխան ֆինանսական միջոցների բացակայության պատճառով:

2004 թվականից նախարարության համակարգի <Նորք> տեղեկատվավերլուծական կենտրոնում գործում է <Մանուկ> տեղեկատվական համակարգի շտեմարանը, որում մուտքագրվում է տեղեկատվություն՝ կյանքի դժվարին իրավիճակներում գտնվող՝ մանկատներում, ընտանիքներում, բուժփիմնարկներում, որդեգրման ենթակա և որդեգրված երեխաների, ինչպես նաև խնամակալության և հոգաբարձության մարմինների կողմից սկզբնական հաշվառման վերցված առանց ծնողական խնամքի մնացած երեխաների և առանց ծնողական խնամքի մնացած երեխաների թվին պատկանող, ինչպես նաև բնակարանի կարիք ունեցող անձանց մասին:

Երեխաների ոլորտում իրականացվող բարեփոխումների քաղաքականության շրջանակներում ՀՀ Կառավարության 2011 թվականի գործունեության միջոցառումների գերակա խնդիր է համարվում մանկատների բեռնաթափումը, ինչը պայմանավորված է երեխայի ընտանիքում ապրելու իրավունքի իրականացմամբ: Խնդրի լուծման նպատակով նախատեսվում է ՀՀ օրենսդրության մեջ կատարել համապատասխան փոփոխություններ և լրացումներ, մասնավորապես՝ ՀՀ ընտանեկան օրենսգրքում:

ՀՀ Կառավարության 2011 թվականի հունիսի 2-ի N 804-Ն <Հայաստանի Հանրապետության Կառավարության Հայաստանի Հանրապետությունում երեխաների խնամք և պաշտպանություն իրականացնող հաստատությունների տիպերի ցանկը, դրանցում երեխաների տեղավորման չափանիշները հաստատելու և Հայաստանի Հանրապետության Կառավարության 2002 թվականի դեկտեմբերի 26-ի N 2179-Ն որոշման մեջ լրացում և փոփոխություններ կատարելու մասին> 2005 թվականի մարտի 24-ի N 381-Ն և 2006 թվականի նոյեմբերի 9-ի N 1735-Ն որոշումներում փոփոխություններ և լրացումներ կատարելու մասին> որոշման համաձայն կստեղծվի երեխաների խնամքի և պաշտպանության հաստատությունների նոր տիպ: <Չատիկ> մանկատունը կվերակազմակերպվի երեխաների աջակցության կենտրոնի:

Մշակվել և ՀՀ Կառավարություն է ներկայացվել <Չատիկ> մանկատան վերակազմակերպման մասին ՀՀ Կառավարության որոշման նախագիծը և մանկատանն այլընտրանք հանդիսացող նոր տիպի հաստատության կանոնադրությունը:

Առողջապահության ոլորտում մոր և մանկան առողջության պահպանման խնդիրները կարևորվում են ազգային մակարդակում և որպես գերակայություն արտացոլվում են Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրության մեջ, ռազմավարական և ծրագրային մի շարք փաստաթղթերում:

Տարեկան ծրագրի նպատակը և խնդիրները

Ծրագրի նպատակն է՝

1. Երեխաների բժշկական օգնության կազմակերպման անհրաժեշտ ծավալների ու մատչելիության ապահովումը, ինչպես նաև հիվանդությունների կանխարգելման միջոցառումների իրականացումը՝ ուղղված մանկական մահացության և հիվանդացության ցուցանիշների նվազեցմանը:

2. <Մոր և մանկան առողջության պահպանման 2003-2015 թվականների ռազմավարությունը հաստատելու մասին> Հայաստանի Հանրապետության Կառավարության 2003 թվականի օգոստոսի 8-ի N 1000-Ն որոշման և ՀՀ Կառավարության 10.09.2009թ. N 37 արձանագրային որոշմամբ հավանության արժանացած <Երեխաների և դեռահասների առողջության ու զարգացման ազգային ռազմավարության ներդրման 2010-2015թթ. գործողությունների ծրագրի> շրջանակներում Հայաստանի Հանրապետության առողջապահության նախարարության կողմից 2012թ. համար բյուջեով նախատեսված ծրագրերի ներդրման ապահովումը:

Սույն նպատակների հասանելիության ապահովմանն ուղղված խնդիրները

1. Ամբուլատոր-պոլիկլինիկական բուժօգնության գծով՝

ա/ Երեխաների ամբուլատոր-պոլիկլինիկական բուժօգնության կազմակերպումը լրիվ ծավալով: Այն իր մեջ ներառում է՝ տեղամասային մանկաբույժների, ընտանեկան բժիշկների կողմից մինչև 18 տարեկան երեխաների զարգացման և առողջության հսկողությունն ու բուժօգնության իրականացումը, այդ թվում՝

1. առողջ երեխայի հսկողությունը՝ աճի և զարգացման գնահատմամբ,

2. հիվանդությունների կանխարգելման միջոցառումները՝ ներառյալ պատվաստումների իրականացումը, հիվանդությունների վաղ հայտնաբերումը և հիվանդ երեխայի բժշկական օգնությունը:

3. ծնողների հետ տարվող առողջապահական կրթման և քարոզչական աշխատանքների իրականացումը՝ երեխայի խնամքի, սնուցման և հիվանդությունների կանխարգելման վերաբերյալ գիտելիքների մակարդակը բարձրացնելու նպատակով:

բ/ Երեխաների նեղ մասնագիտական բուժօգնության իրականացումը և լաբորատոր-գործիքային ախտորոշիչ հետազոտությունների անցկացումը:

գ/ Ամբուլատոր-պոլիկլինիկական օղակում, ըստ անհրաժեշտության, երեխաների անհետաձգելի բժշկական օգնության ապահովումը՝ անկախ տարիքից և սոցիալական կարգավիճակից:

դ/ Բուժքույրերի կողմից դպրոցներում երեխաների բժշկական օգնության և սպասարկման ապահովումը՝ տարածքային սպասարկման պոլիկլինիկայի ղեկավարության և պատասխանատվության ներքո:

ե/ Երեխաների բերանի խոռոչի հիգիենայի ծրագրի իրականացումը և ստոմատոլոգիական օգնության կազմակերպումը՝ համաձայն Հայաստանի Հանրապետության առողջապահության նախարարության կողմից սահմանված կարգի և ծավալների:

զ/ 15 տարեկան աղջիկների վերարտադրողական առողջության հետազոտումը, ըստ անհրաժեշտության՝ բուժօգնության կազմակերպումը:

է/ 14-15 տարեկան արական սեռի անձանց նախազորակոչային տարիքի պատանիների առողջական վիճակի գնահատումը և բուժօգնության կազմակերպումը լրիվ ծավալով:

ը/ Դիսպանսերային հսկողության և բուժման իրականացումը՝ պոլիկլինիկաների համապատասխան մասնագիտական կաբինետների և մասնագիտացված բժշկական հիվանդանոցների, կենտրոնների, միավորումների, համալիրների դիսպանսերային ստորաբաժանումների կողմից:

թ/ Արտահիվանդանոցային պայմաններում վերականգնողական բուժական ծառայությունների մատուցումը համապատասխան պայմաններ ունեցող վերականգնողական կենտրոններում (ստորաբաժանումներում):

2. Հիվանդանոցային բուժօգնության գծով՝

1. երեխայի առողջության պետական հավաստագրի ծրագրի շարունակական իրականացումը, ներառյալ մինչև 7 տարեկան երեխաների հիվանդանոցային բժշկական օգնության իրականացումը

2. սոցիալապես անապահով և հատուկ (առանձին) խմբերում ընդգրկված երեխաների հիվանդանոցային բժշկական օգնության իրականացումը՝ անկախ հիվանդության ախտորոշումից

3. սոցիալական կախվածություն և հատուկ նշանակություն ունեցող առանձին հիվանդություններով (հոգեկան խանգարումներ, դիաբետ, չարորակ նորագոյացություններ, սեռավարակներ, տուբերկուլյոզ, ՄԻԱՎ/ՁԻԱՀ, ինֆեկցիոն հիվանդություններ և այլն) տառապող երեխաների հիվանդանոցային բժշկական օգնության ապահովումը՝ սոցիալական հատուկ նշանակություն ունեցող հիվանդությունների դեմ պայքարի նպատակային ծրագրին համապատասխան,

4. մինչև 18 տարեկան երեխաների հիվանդանոցային բժշկական օգնություն պահանջող անհետաձգելի վիճակների և սուր հիվանդությունների դեպքերում (որոնց ցանկերը հաստատվում է Հայաստանի Հանրապետության առողջապահության նախարարության կողմից) բուժօգնության ապահովումը հիվանդանոցային բուժկազմակերպություններում,

5. նորածնային սկրինինգների իրականացումը (ֆենիլկետոնուրիայի, բնածին հիպոթիրեոզի, լսողության և անհասության ռեթինոպաթիայի սկրինինգ)

6. երեխաների արտագնա հիվանդանոցային անհետաձգելի բուժօնության ծառայությունների կազմակերպումը:

3. Վերականգնողական-առողջարանային բուժման գծով՝

1. սոցիալապես անապահով և հատուկ (առանձին) խմբերում ընդգրկված երեխաների (անկախ տարիքից) և մինչև 7 տարեկան խրոնիկ հիվանդ երեխաների (անկախ սոցիալական կարգավիճակից) վերականգնողական-առողջարանային բուժման ապահովումը համապատասխան բուժկազմակերպություններում՝ Հայաստանի Հանրապետության առողջապահության նախարարության կողմից հաստատված ծավալներով:

Ըստ ՄԱԿ-ի մանկական հիմնադրամի հաշվարկային ցուցանիշի և տարածաշրջանում մանկական մահացությունների միտումների վերլուծության, հանրապետությունում վերջին 15 տարվա ընթացքում 46 տոկոսով կրճատվել է մանկական մահացության ցուցանիշը:

Ըստ միջազգային փորձագիտական գնահատականների, 2005 թվականից Հայաստանը ճանաչվել է որպես ԱՊՀ այն եզակի երկրներից մեկը, որին կիաջողվի շարունակաբար իջեցնել երեխաների մահացությունը և հասնել 2015 թվականի համար սահմանված հազարամյակի նպատակներին (ՄՄՑ իջեցում 2/3-ով), եթե այդ ոլորտում հետագայում ապահովվեն շարունակական զարգացումների նույն միտումները: Սակայն, ըստ միտումների հետագա զարգացումների գնահատականի, իրավիճակը մանկական մահացության անկման առումով վատացել է: Մինչև 2015 թվականը հարկ կլինի այն նվազեցնել ևս 43%-ով, ինչը ենթադրում է, որ 2015 թվականի համար

սահմանված նպատակը դժվար հասանելի է և այն հնարավոր է միայն առկա ռեսուրսների համախմբման, այդ ոլորտում լրացուցիչ ներդրումների իրականացման պայմաններում:

Այս ոլորտի ազգային ռազմավարությունը պետք է ուղղվի ունեցած հաջողությունների պահպանմանը և հետագա ներդրումների ու զարգացումների ապահովմանը՝ որպես երեխաների առողջության բարելավման գրավական:

Այդ առումով շատ կարևոր քայլ հանդիսացավ 2011թ. հունվարի 1-ից <Երեխայի առողջության պետական հավաստագրի> ներդրումը, որի համար երաշխիք հանդիսացավ 2011թ. առողջապահության բյուջեում նախատեսված լրացուցիչ 3,13 մլրդ դրամը: Հավաստագրի համակարգի ներդրմամբ, երեխաներին մատուցվող հիվանդանոցային ծառայությունների իրականին մոտ արժեքի փոխհատուցման և հետևաբար բուժանձնակազմի աշխատավարձերի շուրջ 2 անգամ բարձրացման միջոցով հնարավորություն ստեղծվեց բարելավել երեխաների հիվանդանոցային օգնության մատչելիությունը և որակը, կրճատել մանկական հիվանդանոցային մահացությունը և նվազեցնել համակարգում տեղ գտած ոչ պաշտոնական վճարումների գործելակերպը:

2011 թվականին շարունակում են իրականացվել երեխաների մահացության, հիվանդացության և հաշմանդամության կանխարգելմանն ուղղված մի շարք ծրագրեր, այդ թվում ֆենիլկետոնուրիայի, հիպոթիրեոզի, անհասության ռետինոպաթիայի և լսողության նորաձնային սկրինինգի իրականացման ծրագրերը, որոնք թույլ են տալիս դեռ վաղ հասակից ձեռնարկել միջոցառումներ այս երեխաների բուժման ուղղությամբ և կանխարգելել դրանցով պայմանավորված հաշմանդամությունը, ընդ որում 2010թ. բնածին հիպոթիրեոզի սկրինինգի ծրագրի շրջանակներում իրականացվել է 26544 հետազոտություն, որի արդյունքում հայտնաբերվել է բնածին հիպոթիրեոզով հիվանդ 14 երեխա, նշանակվել է համապատասխան բուժում:

Ֆենիլկետոնուրիայի սկրինինգի ծրագրի շրջանակներում իրականացվել է 19702 հետազոտություն, որի արդյունքում հայտնաբերվել է ֆենիլկետոնուրիայով հիվանդ 2 երեխա, որոնց նշանակվել է համապատասխան բուժում:

Լսողության սկրինինգի ծրագրի շրջանակներում 2008-2010թթ. իրականացվել է 16392 հետազոտություն, հայտնաբերվել է նեյրասենսոր ծանրալսությամբ 13 երեխա, բոլորը ապահովվել են լսողական սարքերով, 4 երեխայի կատարվել է ականջի խխունջի պատվաստման վիրահատություն:

ՀՀ առողջապահության նախարարի 23.06.2010թ. N 1040-Ա հրամանով ներդրվել է անհասության ռետինոպաթիայի նորաձնային սկրինինգի ծրագիրը՝ ուղղված անհասության ռետինոպաթիայով պայմանավորված երեխաների հաշմանդամության կանխարգելմանը: Ծրագրի շրջանակներում իրականացվել է 198 երեխայի հետազոտություն, կատարվել է 26 հիվանդի լազերային վիրահատություն:

2011 թվականի ընթացքում շարունակաբար իրականացվում են ծրագրեր՝ երեխաների ստոմատոլոգիական խնդիրների առաջնային կանխարգելման, աղջիկների վերարտադրողական առողջության գնահատման ու բուժման ուղղությամբ: Խրոնիկ հիվանդ և հաշմանդամ երեխաների վերականգնողական բուժման շրջանակներում հաշմանդամ երեխաները ստացել և շարունակում են ստանալ վերականգնողական բուժում՝ <Հանրապետական մանկական վերականգնողական կենտրոնում> և <ԱրԲես> ԱԿ-ում՝ իր 7 մարզային մասնաճյուղերով, ինչպես նաև առողջարանային վերականգնողական բուժում՝ <Արարատ> մանկական առողջարանում, <Ապարան> առողջարարական կենտրոնում և <Օշական> առողջարանային-վերականգնողական կենտրոնում:

Երեխաների բուժօգնության մատչելիության և որակի բժշկական գործելակերպի բարելավման շրջանակներում մշակվել և մարզերին է հատկացվել <Երեխաների արտահիվանդանոցային նեղ մասնագիտական խորհրդատվության կազմակերպման գործընթացի

բարելավման մասին» ՀՀ առողջապահության նախարարի 16.05.2011թ. N 920-Ա, «Անհասության ռետինոպաթիայի նորածնային սկրինինգի և բուժման գործընթացի բարելավման մասին» 17.05. 2011թ. N 945-Ա հրամանները:

Մշակվել և ՀՀ Կառավարության հաստատման է ներկայացվել «Հայաստանի Հանրապետության Կառավարության 2008 թվականի հուլիսի 10-ի N748-Ն որոշման մեջ լրացումներ կատարելու մասին» և «Հայաստանի Հանրապետության Կառավարության 2004 թվականի մարտի 4-ի N 318-Ն որոշման մեջ փոփոխություն կատարելու մասին» Հայաստանի Հանրապետության Կառավարության որոշման նախագծերը, որոնց ընդունումից հետո առողջապահական հաստատությունների կողմից կիրականացվի 14-15 տարեկան արական սեռի անձանց առողջության գնահատում ու անհրաժեշտության դեպքում՝ բուժում՝ դրանով իսկ նպաստելով վերջիններիս առողջացմանը և նախապատրաստելով ՀՀ Ազգային բանակում ծառայելու նրանց առաքելությանը:

Իմունականիսարգելման ազգային ծրագիրը կարևորագույն դեր է խաղում կառավարելի վարակիչ հիվանդություններով հիվանդացության մակարդակը վերահսկելու գործում: Հազարամյակի զարգացման նպատակների հասանելիությունը բնութագրող չափանիշներից է կարմրուկի դեմ պատվաստումներում ընդգրկվածության ցուցանիշը: Կարմրուկի, ինչպես նաև մանկական այլ հիմնական վարակիչ հիվանդությունների դեմ պատվաստումներում ընդգրկվածությունը 1990-ականների սկզբին գերազանցել է 90%-ը, իսկ կարմրուկի պատվաստանյութի մշտական առկայության պարագայում այն կազմել է 95.2%: Հաջորդող 10 տարիներին ցուցանիշը որոշակիորեն նվազել է: Վերջին տարիներին արձանագրվել է ցուցանիշի աճի միտում, 2010 թվականին հասնելով՝ երկու դեղաչափ /ԿԿԽ1 և ԿԿԽ2/ պատվաստումներում ընդգրկվածության 97%-ական ցուցանիշի: Այս ցուցանիշն արդեն իսկ գերազանցում է 2015թ. համար սահմանված 96% նպատակային մակարդակին:

Իմունականիսարգելման ազգային ծրագրի շրջանակներում 2011 թվականի ընթացքում շարունակվում է հեպատիտ Բ-ի՝ մորից երեխային փոխանցման կանխարգելման փորձնական ծրագիրը:

2009 թվականի վերջին ներդրվեց և 2011 թվականին շարունակում է կիրառվել նոր հնգավալենտ պատվաստանյութը, որը պաշտպանում է երեխաներին ևս մեկ կառավարելի՝ Հեմոֆիլուս ինֆլուենցիա վարակով պայմանավորված հիվանդությունից:

Զգալի աշխատանք է կատարվել ծնունդների և մանկական մահացության գրանցման գործընթացի բարելավման ուղղությամբ: ՀՀ ԱՆ առաջարկությամբ, ԱԺ կողմից կատարվել է լրացում Քաղաքացիական կացության ակտերի մասին ՀՀ օրենքում, որի կիրարկման դեպքում զգալի կբարելավվի նորածնային մահացության դեպքերի գրանցման գործընթացը:

Շարունակաբար իրականացվում են երեխայի առողջության պետական հավաստագրի մշտադիտարկման աշխատանքներ, հասարակական կազմակերպությունների և «Մանկական հիվանդությունների ինտեգրացված վարում» ազգային ծրագրի դասավանդողների ներգրավմամբ, ինչպես նաև վիճակագրական տվյալների մոնիտորինգ՝ տվյալների հավաքագրում և ամփոփում՝ ամսական կտրվածքով:

Մայրական առողջության բարելավման և մայրական մահացության իջեցման գործընթացում խիստ կարևորվում է «Ծննդոգնության պետական հավաստագրի» ծրագիրը, որը 2010թ. նույնպես շարունակվել է հաջողությամբ իրականացվել: Ծննդոգնության պետական հավաստագրի ներդրման ծրագրի շրջանակներում լրացուցիչ ֆինանսական ներդրումները հնարավորություն տվեցին շուրջ 2 անգամ բարձրացնել ծննդաբերությունների հետ կապված գները, պետության կողմից այդ ծառայությունների դիմաց բուժհաստատություններին փոխհատուցվող գումարները մոտեցնելով իրական ծախսերին և 2-3 անգամ բարձրացնել բուժաշխատողների

աշխատավարձերը, ինչը զգալի նպատեց ծրագրի շրջանակներում դրված նպատակների իրագործմանը՝ ծննդատներում սովերի առավելագույնս կրճատմանը և բնակչության համար ծննդօգնության իրապես անվճար ու մատչելի ծառայությունների մատուցմանը:

Վերջինիս, ինչպես նաև Երեխայի առողջության հավաստագրի համակարգի ներդրմանն են ուղղված նաև հանրային իրազեկման լայնամասշտաբ աշխատանքները՝ բնակչության իրազեկումը ՀՀ-ների միջոցով և հասցեական տեղեկատվության տրամադրումը 24 ժամյա ռեժիմով աշխատող «Թեժ գծի» միջոցով:

Ծննդօգնության հավաստագրի ներդրման ծրագրի շրջանակներում նախարարությունը իրականացրել է նաև վիճակագրական տվյալների մոնիտորինգ՝ տվյալների հավաքագրում և վերլուծություն ամենօրյա ռեժիմով և ամփոփումներ՝ շաբաթական և ամսական կտրվածքով: Մասնավորապես, բուժհաստատությունների մակարդակով հսկվել են այնպիսի ցուցանիշներ, ինչպիսին են ծնունդների և կեսարյան հատումների թիվը, ծնունդների բաշխվածությունը ըստ կանանց բնակության և ծննդաբերության վայրի և այլն:

Ծննդօգնության պետական հավաստագրի ներդրման շնորհիվ և ծննդօգնության հետ կապված պետության հոգածության և անվճար ծառայությունների մասին իրենց իրավունքների վերաբերյալ բնակչության իրազեկվածության բարձրացման արդյունքում էականորեն փոխվել է երիտասարդ ընտանիքների վերարտադրողական վարքագիծը: Եթե նախկինում երիտասարդները հետաձգում էին ցանկալի երեխայի, երբեմն նույնիսկ առաջնեկի ծնունդը՝ պատճառաբանելով ծննդատան հետ կապված ծախսերը, ապա ներկայում այդ հանգամանքը խոչընդոտ չէ հերթական երեխայի ծնունդի համար: Սա հատկապես կարևորվում է սոցիալապես ոչ ապահով ընտանիքների համատեքստում, որոնք ունենալով <Ծննդօգնության պետական հավաստագիր>, շատ ավելի ինքնավստահ են, քանզի գիտակցում են, որ պետությունը հոգում է իր երեխայի ծննդյան հետ կապված ծախսերը և որ այդ ծառայությունները իսկապես անվճար են: Այս ամենի շնորհիվ հանրապետությունում զգալի բարձրացել է նախածննդյան հսկողության վերցրված հղիների և ծնելիության ցուցանիշների աճի միտումը: Ասվածի ապացույցը ՀՀ Ան կողմից ծննդատներից օպերատիվ ընթացակարգով հավաքագրված վիճակագրական տվյալներն են:

Ըստ 2010թ. նախնական տվյալների հանրապետությունում շուրջ 35%-ով բարձրացել է հղիների վաղ հաշվառման (նախածննդյան հսկողություն մինչև հղիության 12 շաբաթական ժամկետը) ցուցանիշը:

2009թ. ընթացքում հանրապետությունում արձանագրվել է 44430 ծնունդ, ինչը 3022 ծնունդով ավելի է 2008թ. համեմատությամբ: 2010թ. 44680, ինչը 280 -ով ավելի է նախորդ տարվա նույն ժամանակշրջանի համեմատությամբ:

ՀՀ առողջապահության նախարարի հրամանով 2008թ. ստեղծվել է արագ արձագանքման ծառայություն, որը շարունակում է իր գործունեությունը նաև 2011թ.-ի ընթացքում: Այդ ծառայությունն անհետաձգելի մանկաբարձագինեկոլոգիական բուժօգնություն է տրամադրում մարզերի ծննդօգնության հիմնարկներին, կատարելով տարեկան 60-70 կանչի սպասարկում, ինչի շնորհիվ հաջողվել է վերջին տարիներին մոտ 2009թ. 20 տոկոսով, իսկ 2010թ. 70 տոկոսով կրճատել մայրական մահացությունը և շուրջ 20 տոկոսով մոր և մանկան ծննդաբերական տրավմատիզմը:

Հղիների հուզահոգեբանական աջակցության և ծննդաբերությանը ֆիզիկական նախապատրաստման ռազմավարության իրականացումը ներառված է «Պետության կողմից երաշխավորված արտահիվանդանոցային անվճար բուժօգնության և սպասարկման չափորոշիչում», որի շրջանակներում իրականացվում է հղիների ուսուցում և նախապատրաստում ծննդաբերությանը:

Այդ ռազմավարության շրջանակներում վերապատրաստվել է հղիներին ծառայություն մատուցող բուժանձնակազմը (արձանագրվել է գիտելիքի աճ շուրջ 35%-ով):

Հիմնականում կանանց կոնսուլտացիաներում կատարվում է այդ աշխատանքը, սակայն առանձնացվել են անհրաժեշտ տարածքներ, կահավորվել և ուսուցման համար անհրաժեշտ հագեցման են ենթարկվել և <Մայրության դպրոցներին> ներկայացվող պահանջների համապատասխանող թվով 18 Մայրության դպրոցներ:

Հանրապետության 6 մարզում շարունակում է գործել <Շրջիկ գինեկոլոգի> ծառայություն, որը հեռավոր գյուղերում իրականացնում է հղիների և կանանց հետազոտություն, խորհրդատվություն և անհրաժեշտության դեպքում ուղեգրման կազմակերպում:

Մոր եվ մանկան ոլորտում բուժօգնությունների որակի ապահովման նպատակով 2010 թթ. առողջապահության նախարարի հրամաններով հաստատվել են մի շարք կլինիկական ուղեցույցներ և չափորոշիչներ, մասնավորապես.

2. Բնականոն ծննդաբերության վարման ուղեցույց

3. Մինչ հղիության խնամքի սկզբունքները

4. <Հղիության արհեստական ընդհատման դեպքում բուժօգնության կազմակերպման և տրամադրման մասին> չափորոշիչները և ուղեցույցները:

Հիմնական վերանորոգման են ենթարկվել և հագեցվել են սարքավորումներով մի շարք բժշկական կենտրոններ և դրանց կազմում գտնվող մանկաբարձագինեկոլոգիական բաժանմունքներ, մասնավորապես Իջևանի, Հրազդանի, Արմավիրի, Արարատի, Աշտարակի, Գորիսի բժշկական կենտրոնները, ընթացքի մեջ են Ապարանի, Կապանի բժշկական կենտրոնները:

Մայրական մահացության իրավիճակը

Յուրաքանչյուր տարվա կտրվածքով Հայաստանում մայրական մահացության ցուցանիշի տատանումները զգալի մեծ են և հետևաբար համեմատությունը օբյեկտիվ չէ, որը պայմանավորված է երկրի փոքր բնակչությամբ: Այդ իսկ պատճառով մայրական մահացության միտումները գնահատելիս անհրաժեշտ է առաջնորդվել Առողջապահության համաշխարհային կազմակերպության հանձնարարականի համաձայն՝ եթե երկրի բնակչությունը կազմում է մինչև 5 մլն, ապա մայրական մահացության իրավիճակը գնահատելիս մայրական մահացության ցուցանիշը պետք է հաշվարկվի միջին եռամյա կտրվածքով: Այսպես 2009թ մայրական մահացությունը ինդեքսը 100000 կենդանածնության հաշվով կազմել է 33.6, 2010թ.՝ 6.7:

Մայրական մահացության միջին եռամյա ցուցանիշների միտումները վկայում են, որ Հայաստանում 1999-2001թ.համեմատությամբ մայրական մահացության եռամյա ցուցանիշը կրճատվել է շուրջ 35%-ով, այսպես 1999-2001թթ այն եղել է 43.2, 2005-2007թթ. 25.1, 2008-2010թթ. 25.5/ սակայն վերջին տարիներին ընթացքում չի արձանագրվել իջեցման միտում: Հայաստանի վերջին տարիների միջին եռամյա ցուցանիշը որոշակիորեն ցածր է ԱՊՀ երկրների միջին մակարդակից /29.3/ սակայն շուրջ 5 անգամ գերազանցում է Եվրոմիության երկրների համանուն ցուցանիշի /ինդեքսը 5/ միջին մակարդակը:

Վերը ներկայացվածը ենթադրում է, որ մոր և մանկան առողջապահության ոլորտի ազգային ռազմավարությունը պետք է ուղղված լինի ունեցած հաջողությունների պահպանմանը և հետագա զարգացումների ու լրացուցիչ ներդրումների ապահովմանը՝ որպես մայրերի և երեխաների առողջության բարելավման, հիվանդացության և մահացության իջեցման գրավական:

Երեխայի իրավունքների հիմնական բաղկացուցիչներից է կրթությունը:

Հիմնական կրթությունը պետական ուսումնական հաստատություններում անվճար է, յուրաքանչյուր քաղաքացի ունի պետական ուսումնական հաստատություններում մրցութային հիմունքներով անվճար բարձրագույն և այլ մասնագիտական կրթություն ստանալու իրավունք:

Հայաստանում կրթությունը ավանդաբար բարձր վարկանիշ ունի: Պետական ու ազգային կարևորագույն խնդիր է համարվում կրթության համակարգի պահպանումը և զարգացումը, միջազգային ասպարեզում նրա մրցունակության ապահովումը: Դա են վկայում անկախության հռչակումից հետո ընդունած օրենքներն ու որոշումները:

ՀՀ Սահմանադրության մեջ ամրագրված է, որ ՀՀ յուրաքանչյուր քաղաքացի ունի կրթության իրավունք, հիմնական կրթությունը պետական ուսումնական հաստատություններում անվճար է, յուրաքանչյուր քաղաքացի ունի պետական ուսումնական հաստատություններում մրցութային հիմունքներով անվճար բարձրագույն և այլ մասնագիտական կրթություն ստանալու իրավունք:

1999թ. ՀՀ Ազգային ժողովն ընդունել է <Կրթության մասին> ՀՀ օրենքը, որը՝ հիմնվելով սահմանադրական դրույթների վրա, որոշակիորեն ուղղորդում է կրթության համակարգի զարգացումը: Համաձայն այս օրենքի, ՀՀ-ն ապահովում է կրթության իրավունք՝ անկախ ազգությունից, ռասայից, սեռից, լեզվից, դավանանքից, քաղաքական կամ այլ հայացքներից:

Հայաստանի կրթության համակարգի զարգացման քաղաքականությունն այսօր սերտորեն կապված է միջազգային կրթական հանրությունում ընթացող գործընթացների հետ: Հայաստանն այսօր որդեգրել է միջազգային կրթական համակարգին ինտեգրվելու քաղաքականություն, որը ենթադրում է կրթության կառուցվածքի և բովանդակության համապատասխանեցում ժողովրդավարական հասարակության ու շուկայական տնտեսության պահանջներին: Հատկապես ընդգրկում է համագործակցությունը հանրակրթության ոլորտում, ուր անցում է կատարվել 12-ամյա միջնակարգ կրթակարգին:

Ծրագրի նպատակն է՝

1. բարելավել նախադպրոցական կրթության ծառայությունների որակն ու մատչելիությունը՝ հատուկ ուշադրություն դարձնելով նախադպրոցական կրթության մեջ սոցիալապես անապահով ընտանիքների երեխաների ընդգրկման ավելացմանը,
2. ընդլայնել դպրոցահասակ երեխաների, ներառյալ՝ կրթության առանձնահատուկ պայմանների կարիք ունեցող երեխաների, որակյալ հիմնական կրթություն ստանալու հնարավորությունները՝ ստեղծելով ներառական կրթության հնարավորություններ հանրակրթական դպրոցներում,
3. նպաստել սովորողների հետաքրքրությունների և նախասիրությունների բավարարմանը, գեղագիտական, ֆիզիկական ու ստեղծագործական կարողությունների զարգացմանը,

Ծրագրի խնդիրն է՝

1. մեծացնել երեխաների ընդգրկվածությունը նախադպրոցական ծառայություններում և ապահովել մատչելիություն՝ հատկապես սոցիալապես անապահով ընտանիքների համար
2. ապահովել արտակարգ ընդունակություններ դրսևորած աշակերտների (խմբերի) մասնակցությունը միջազգային օլիմպիադաներին, ստուգատեսներին, մրցույթներին և այլ միջոցառումներին
3. ստեղծել նպաստավոր պայմաններ շնորհալի երեխաների ստեղծագործական կարողությունների զարգացման համար

4. բարելավել կրթության առանձնահատուկ պայմանների կարիք ունեցող երեխաների վկայագրման չափորոշիչները և գործիքակազմը

5. ընդլայնել ներառական կրթություն իրականացնող դպրոցների ցանցը:

Պետությունն անհրաժեշտ պայմաններ է ստեղծում նաև կրթության առանձնահատուկ պայմանների կարիք ունեցող քաղաքացիների համար՝ զարգացման շեղումները շտկելու և սոցիալական հարմարվածությունն ապահովելու նպատակով: Համաձայն <Կրթության մասին> ՀՀ օրենքի, կրթության առանձնահատուկ պայմանների կարիք ունեցող երեխաների կրթությունը ծնողների ընտրությամբ կարող է իրականացվել ինչպես հանրակրթական, այնպես էլ հատուկ հաստատություններում՝ հատուկ ծրագրերով: Նախարարության ռազմավարությունն այս բնագավառում ուղղված է մի կողմից հաստատություններում երեխաների կրթության և խնամքի որակի բարելավմանը, մյուս կողմից՝ այլընտրանքային ծառայությունների ձևավորմանը, ինչը հնարավորություն կտա աստիճանաբար բեռնաթափել հատուկ դպրոցները: Բարեփոխման ծրագրի արդյունավետ իրականացումը հնարավոր է միայն հասարակության, ծնողների, մանկավարժների, հատուկ վերականգնողական, առողջարարական ծառայությունների համակարգված համագործակցության միջոցով: Կրթության առանձնահատուկ պայմանների կարիք ունեցող երեխաների համար առավել բարենպաստ պայմաններ ստեղծելու նպատակով կընդլայնվեն հանրակրթական դպրոցներում և համայքներում հատուկ մանկավարժական, սոցիալական, հոգեբանական ծառայությունները:

Ազգի ապագան բնորոշող հրատապ խնդիրների լուծումը իրականություն է դառնում անընդհատ կրթության համակարգի բոլոր օղակների աստիճանական զարգացման, նրանց ներդաշնակ փոխկապակցության միջոցով: Այդ համակարգի առաջին և կարևորագույն օղակը նախադպրոցական կրթությունն է, որի բովանդակությունը պլանավորվում է այնպես, որ նրա հիմքի վրա կառուցվեն անընդհատ կրթության համակարգի մյուս օղակները: Պետական քաղաքականությունը նախադպրոցական կրթության բնագավառում կառուցվում է ընտանիքի դերի առաջնայնության հիմքի վրա: Նախադպրոցական կրթության ոլորտում ՀՀ ԿԳ նախարարության քաղաքականությունն ուղղված է առկա ներուժի պահպանմանը, դրանց զարգացման նախադրյալների ստեղծմանը և գործունեության ընդլայնմանը: Նախադպրոցական կրթության ոլորտում իրականացված հիմնական աշխատանքներն ուղղված են օրենսդրական դաշտի և կառավարման համակարգի կատարելագործմանը, կադրերի մասնագիտական կարողությունների զարգացմանը, նյութատեխնիկական և ուսումնանյութական հիմքի բարելավմանը, ինչպես նաև նախադպրոցական ծառայությունների հնարավորին լայն շրջանների համար հասանելիության ապահովմանը:

Կարևորվում է նաև դաստիարակության համակարգի զարգացումը, ուսուցման ու դաստիարակության միասնականության ապահովումը: Այստեղ առանձնահատուկ շեշտադրում է արվել սովորողների համար ըստ հետաքրքրությունների գործունեություն ծավալելու հնարավորությունների ընձեռնմանը և լրացուցիչ կրթության ապահովմանը:

Հանրակրթության ոլորտում օրենսդրական դաշտի բարելավման նպատակով ընդունվել է <Հանրակրթության մասին> ՀՀ օրենքը: Հաստատվել է ՀՀ նախադպրոցական կրթության բարեփոխումների ռազմավարական ծրագիրը, համաձայն որի նախատեսվում է քիչ ծախսատար նախադպրոցական կրթական ծառայությունների ներդրման միջոցով բարձրացնել նախադպրոցական կրթության մատչելիությունը՝ հատկապես բնակչության առավել անապահով խավերի համար:

Հաստատված ռազմավարություններին համապատասխան ընդլայնվում է առանձին գործող ավագ դպրոցների, ինչպես նաև ներառական կրթություն իրականացնող դպրոցների ցանցը, իրականացվում է նախադպրոցական կրթության բարեփոխումների ռազմավարական ծրագիրը:

Մշակույթի բնագավառում իրականացվող միջոցառումները կնպաստեն երեխաների գեղարվեստական կրթության մատչելիության ապահովմանը, կրթական հաստատությունների պահպանմանը և մշակույթի ոլորտի հետագա մասնագետներով համալրմանը, շնորհալի երեխաների ստեղծագործական կարողությունների զարգացմանը և ամառային հանգստի բազմաբովանդակ կազմակերպմանը:

Պատանի ստեղծագործողների համար մրցույթների, փառատոների, ցուցահանդեսների կազմակերպմամբ կբացահայտվեն շնորհալի երեխաները, որոնց հետագա ուսուցմանը և ստեղծագործական գործունեությանը կցուցաբերվի աջակցություն:

Մանկական մուլտֆիլմերի նկարահանումը կնպաստի մանկական կինոյի զարգացմանը, երեխաների հայրենասիրական դաստիարակությանը և աշխարհայացքի ընդլայնմանը, նրանց ժամանցի և հանգստի կազմակերպմանը:

Ծրագրի նպատակն է՝

1. երեխաների ստեղծագործական ներուժի բացահայտումը և խթանումը,
2. երեխաներին մշակութային մասնագիտական ուսուցման և գեղագիտական դաստիարակության պետական աջակցության ցուցաբերում,
3. արվեստի և մշակույթի ոլորտներում բազմակողմանի և մասնագիտական գիտելիքների ուսուցանումը,
4. արվեստի բնագավառում ստեղծագործող շնորհալի երեխաների ներգրավումը
5. երիտասարդ սերնդի արվեստների և արհեստների ուսուցման ապահովումը
6. նպաստել երեխաների աշխարհայացքի զարգացմանը, հայրենասիրական դաստիարակությանը, գեղագիտական ճաշակի ձևավորմանը և սոցիալապես անապահով խավի երեխաների ազգային արվեստին ու մշակութային ժառանգության հաղորդակցմանը:

Ծրագրի խնդիրն է՝

1. գեղարվեստական կրթության մատչելիության ապահովումը՝ «Երաժշտական և արվեստի դպրոցներում ազգային, լարային և փողային նվագարանների գծով ուսուցում» ծրագրի շրջանակում ուսման վարձավճարների փոխհատուցման շարունակականությամբ,
2. գեղարվեստական կրթական հաստատությունների բնականոն գործունեության ապահովումը՝ նյութատեխնիկական բազայի և երաժշտական գործիքների համալրմամբ, ուսումնամեթոդական աշխատանքների իրականացմամբ, ուսումնական նոր ծրագրերի և դասագրքերի մշակմամբ,
3. ուսուցման մատչելիության ապահովում արտադպրոցական գեղարվեստական դաստիարակության շրջանակներում՝ մասնավորապես սահմանափակ կարողություններ ունեցող, սոցիալապես անապահով, առանց ծնողական խնամքի մնացած և իրավախախտում կատարած անչափահաս երեխաների մշակութային կրթության ապահովմամբ,
4. երեխաների բազմաբովանդակ հանգստի, ժամանցի և մշակութային կյանքի կազմակերպումը,
5. երեխաների ստեղծագործական ներուժի վերարտադրման և զարգացման պայմանների ստեղծումը,
6. ազգային և համաշխարհային մշակութային արժեքներին, ժողովրդական արվեստի լավագույն նմուշներին, դասական և ժամանակակից արվեստին հաղորդակցումը,
7. տաղանդավոր երեխաների ու երիտասարդների բացահայտումը, նրանց կրթության և ստեղծագործական ունակությունների զարգացման ու ինքնադրսևորման համար պայմանների ապահովումը,
8. մրցույթների, փառատոների, ցուցահանդեսների, համերգների, <վարպետ-դասարանների> և այլ միջոցառումների կազմակերպումը.

9. շնորհալի երեխաների բացահայտումը և հետագա ուսուցման գործընթացում աջակցության ցուցաբերումը, այդ թվում՝ համապատասխան խորացված մշակութային նախնական մասնագիտական կրթություն ստանալու պայմանների ստեղծումը:

ՀՀ ոստիկանության կողմից հանցավորության դեմ պայքարի ուղղությամբ իրականացվող խնդիրներից է հանդիսանում ինչպես անչափահասների կողմից, այնպես էլ նրանց նկատմամբ կատարվող հանցագործությունների և այլ իրավախախտումների կանխարգելման և բացահայտման ուղղությամբ տարվող աշխատանքների կազմակերպումն ու իրականացումը:

Անչափահասների շրջանում իրականացվող կանխարգելման աշխատանքները բարելավելու նպատակով Հայաստանի Հանրապետությունում երեխայի իրավունքների պաշտպանության 2004-2015 թթ. ազգային ծրագրի շրջանակներում ՀՀ ոստիկանության ԱԳ ծառայության և <Փրոջեքթ Հարմոնի>, <Վորլդ Վիժըն> միջազգային հասարակական կազմակերպությունների հետ համատեղ երևան, Վանաձոր, Գյումրի, Թումանյան, Իջևան, Ճամբարակ, Թալին և Կապան քաղաքներում շեղվող վարքագիծ դրսևորող անչափահասների համար բացվել են համայնքային վերականգնողական կենտրոններ, որոնք աննախադեպ են այն առումով, որ այս հաստատությունում ոստիկանը, սոցիալական աշխատողը, հոգեբանը և կենտրոնի աշխատանքներում ընդգրկված կամավորները միասին լայնածավալ աշխատանքներ են իրականացնում իրավախախտ անչափահասների հետ:

Կենտրոնների հիմնական խնդիրն այն է, որ իրավախախտ անչափահասները տեղափոխվեն այնպիսի միջավայր, որտեղ կարևորվում են բարոյականությունը, մարդկանի արժեքները, պատասխանատվությունը: Վերջիններիս հնարավորություն է ընձեռվում՝ զինվելու հասարակության լիարժեք անդամ դառնալու համար անհրաժեշտ հմտություններով:

Ներկայում օրինազանց անչափահասների նկատմամբ՝ ելնելով վերջինների կողմից կատարված օրնախախտման աստիճանից, ցուցաբերվում է այլ մոտեցում. նրանց մի մասն ուղղորդվում է համայնքային վերականգնողական կենտրոններ:

Հարկ է նշել, որ վերականգնողական կենտրոններ է ուղղորդվել 476 անչափահաս, այդ թվում 420-ի նկատմամբ իրականացված աշխատանքները դրական արդյունք են տվել:

Իրականացվող աշխատանքներն ավելի արդյունավետ դարձնելու նպատակով անհրաժեշտ է ընդլայնել համայնքային վերականգնողական կենտրոնների ցանցը, ինչը հնարավորություն կտա վերոհիշյալ անչափահասների շրջանում աշխատանքներ իրականացնել նաև հանրապետության այլ համայնքներում:

Վերլուծելով անչափահասների կողմից կատարված իրավախախտումների կանխարգելմանն ուղղված աշխատանքների արդյունքները, պետք է փաստել, որ դրանքն դրական արդյունքներ են տվել, սակայն դեռևս բավարար չեն իրավախախտ անչափահասների խնդիրները լիովին լուծելու համար:

ՀՀ ոստիկանության կողմից առաջարկվել է որպես միջանկյալ օղակ 14-18 տարեկան արական սեռի դժվար դաստիարակվող անչափահասների համար ստեղծել հատուկ ուսումնադաստիարակչական հաստատություն, քանի որ որոշ անչափահասների հետ իրականացվող կանխարգելիչ աշխատանքներն արդյունավետ դարձնելու համար անհրաժեշտ են հատուկ պայմաններ՝ վերապատրաստված և իրավախախտ անչափահասների հետ աշխատելու փորձ ունեցող մանկավարժներ ու դաստիարակներ: Նշված աշխատանքները կնպաստեն ինչպես իրավախախտ անչափահասների դաստիարակությանը, այնպես էլ նրանց կողմից կատարվող կրկնահանցագործությունների նվազեցմանը:

IV. ԵՐԵՒԱՆԵՐԻ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ՈԼՈՐՏՈՒՄ 2012 ԹՎԱԿԱՆԻՆ ՆԱԽԱՏԵՍՎՈՂ ՄԻՋՈՑԱՌՈՒՄՆԵՐԸ

2012 թվականի ընթացքում իրականացվելու են երեխաների իրավունքների պաշտպանության, նրանց կյանքի որակի բարելավմանն ուղղված միջոցառումներ: Երեխաների իրավունքների պաշտպանության ոլորտում 2012 թվականի տարեկան ծրագրով նախատեսվող միջոցառումները բխում են երեխաների իրավունքների և շահերի պաշտպանությունից՝ նրանց խնամքի, բուժման և դաստիարակության համար նպաստավոր պայմանների ստեղծման, ֆիզիկական և մտավոր բնականոն զարգացման, հոգեբանական վերականգնման և արդյունավետ սոցիալականացման նպատակով:

**ԵՐԵՒԱՅԻ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ 2012 ԹՎԱԿԱՆԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ԾՐԱԳՐՈՎ
ՆԱԽԱՏԵՍՎԱԾ ՄԻՋՈՑԱՌՈՒՄՆԵՐԻ ՑԱՆԿ**

Հ/Հ	Միջոցառման անվանումը	Պատասխանատու կատարողը	Ակնկալվող արդյունքները	Կատարման ժամկետը	Ֆինանսավորման աղբյուրը
1.	Երեխաների շուրջօրյա խնամքի ծառայություններ	Հայաստանի Հանրապետության աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարություն	ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարության համակարգի 7 մանկատանը կխնամվի 790 երեխա	2012թ. ընթացքում	Հայաստանի Հանրապետության պետական բյուջե
2.	Երեխաների գիշերօթիկ խնամքի և պաշտպանության ծառայություններ	Հայաստանի Հանրապետության աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարություն	ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարության համակարգի 8 գիշերօթիկ հաստատությունում կխնամվի 800 երեխա	2012թ. ընթացքում	Հայաստանի Հանրապետության պետական բյուջե
3.	Ռիսկի գոտում հայտնված երեխաներին սոցիալական հոգաձության ծառայություններ	Հայաստանի Հանրապետության աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարություն	Հայաստանի Հանրապետության աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարության համակարգի երեխաների սոցիալական հոգաձության 2 կենտրոնում 200 երեխայի կտրամադրվեն համապատասխան ծառայություններ	2012թ. ընթացքում	Հայաստանի Հանրապետության պետական բյուջե
4.	Հայաստանի Հանրապետության մանկական խնամակալական կազմա-	Հայաստանի Հանրապետության աշխատանքի և	ՀՀ տեղական աջակցություն Հայաստանի Հանրապետության մանկական խնամակալական կազմակերպությունների	2012թ. ընթացքում	Հայաստանի Հանրապետության պետական

	կերպությունների շրջանավարտներին աջակցություն և խորհրդատվություն	սոցիալական հարցերի նախարարություն	շրջանավարտներին> ծրագրի շրջանակներում աջակցություն կտրամադրվի 40 շահառուի:		բյուջե
5.	Հայաստանի Հանրապետության մանկական խնամակալական կազմակերպություններում խնամվող երեխաներին ընտանիքներ վերադարձնելու ծառայություններ /բեռնաթափում/	Հայաստանի Հանրապետության աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարություն	Ծրագրի շրջանակներում ընտանիք կվերադառնա 40 երեխա, կկանխարգելվի 10 երեխայի մուտքը հաստատություններ	2012թ. ընթացքում	Հայաստանի Հանրապետության պետական բյուջե
6.	Երեխաների խնամքի ցերեկային կենտրոնների կողմից դժվար իրավիճակներում գտնվող երեխաների սոցիալական հոգաժության ծառայություններ	Հայաստանի Հանրապետության աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարություն	Տավուշի մարզում <<Ուլսի կամուրջ> ՀԿ-ի 4 ցերեկային կենտրոնում՝ Դիլիջանի, Իջևանի, Նոյեմբերյանի, Բերդի և Նրանց հարակից գյուղերի՝ հաշմանդամություն կամ սոցիալ-հոգեբանական խնդիրներ և հատուկ կարիքներ ունեցող շուրջ 250 երեխայի մատուցվող ծառայությունների համար կտրամադրվի աշխատավարձ:	2012թ. ընթացքում	Հայաստանի Հանրապետության պետական բյուջե
7.	Հայաստանի Հանրապետությունում խնամատար ընտանիքի ինստիտուտի ներդրման ծառայություններ:	Հայաստանի Հանրապետության աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարություն	Խնամատար ընտանիքումներում կիրականացվի 25 երեխայի խնամքը	2012թ. ընթացքում	Հայաստանի Հանրապետության պետական բյուջե
8.	Մանկատներում խնամվող դպրոցահասակ երեխաներին դրամական աջակցության տրամադրում:	Հայաստանի Հանրապետության աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարություն	Մանկատներում խնամվող դպրոցահասակ՝ 7-18 տարեկան 264 երեխայի կտրամադրվի մանր ծախսերի համար նախատեսված գումար /գրպանի ծախս/:	2012թ. ընթացքում	Հայաստանի Հանրապետության պետական բյուջե
9.	Հայաստանի Հանրապետության մանկական խնամակալական կազմակերպությունների շրջան	Հայաստանի Հանրապետության աշխատանքի և սոցիալական հարցերի	Ծրագրի շահառուներին կտրամադրվի կրկրթաթոշոկ և միանվագ դրամական օգնություն:	2011թ. ընթացքում	Հայաստանի Հանրապետության պետական բյուջե

	ջանավարտներին կրթաթոշակի և միանվագ դրամական օգնության տրամադրում:	Նախարարություն			
10.	Կենսաբանական ընտանիքներ տեղափոխված երեխաների ընտանիքներին դրամական օժանդակության փաթեթի տրամադրում:	Հայաստանի Հանրապետության աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարություն	Կենսաբանական 50 ընտանիքի կտրամադրվի դրամական օժանդակություն	2012թ. ընթացքում	Հայաստանի Հանրապետության պետական բյուջե
11.	Երեխաների տվյալների <Մանուկ> տեղեկատվական համակարգի վարման, սպասարկման և տեղեկատվության տրամադրման ծառայություններ:	Հայաստանի Հանրապետության աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարություն	Կապահովվի ՀՀ որդեգրման ենթակա երեխաների և որդեգրողի թեկնածուների տվյալների մուտքագրումը /շուրջ 600 մուտքագրում/:	2012. ընթացքում	Հայաստանի Հանրապետության պետական բյուջե
12.	Հայաստանի Հանրապետությունում առանց ծնողական խնամքի մնացած երեխաների կենտրոնացված հաշվառման իրականացում:	Հայաստանի Հանրապետության աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարություն	Կապահովվի առանց ծնողական խնամքի մնացած երեխաների կենտրոնացված հաշվառումը:	2012թ. ընթացքում	Ֆինանսավորում չի պահանջվում
13.	Հայաստանի Հանրապետությունում <Առանց ծնողական խնամքի մնացած երեխաներին բնակարան տրամադրելու կարգի> համաձայն առանց ծնողական խնամքի մնացած երեխաների թվին պատկանող անձանց բնակարաններ տրամադրելու նպատակով կենտրոնացված հաշվառման իրականացում:	Հայաստանի Հանրապետության աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարություն	Կապահովվի առանց ծնողական խնամքի մնացած երեխաների թվին պատկանող անձանց բնակարաններ տրամադրելու նպատակով կենտրոնացված հաշվառումը:	2012թ. ընթացքում.	Ֆինանսավորում չի պահանջվում
14.	“Կյանքի դժվարին իրավիճակներում գտնվող երեխա-	Հայաստանի Հանրապետության	Կապահովվի <Կյանքի դժվարին իրավիճակներում գտնվող երեխաների>	2012թ. ընթացքում	Միջազգային կազմակերպու

	ների” տեղեկատվական համակարգի շահագործման և վարման նպատակով աջակցություն “Նորք” տեղեկատվավերլուծական կենտրոն» ՓԲԸ -ին:	աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարություն	տեղեկատվական համակարգի շահագործումը:		թյուններ
15.	<p>Մոր և մանկան առողջության պահպանման պետական նպատակային ծրագիր: Պետության կողմից երաշխավորված երեխաների անվճար բուժօգնություն և սպասարկում.</p> <ul style="list-style-type: none"> 0-18 տարեկան երեխաների ամբուլատոր պոլիկլինիկական բուժօգնություն և սկրինինգ 0-7 տարեկան և սոցիալապես անապահով ու հատուկ խմբերում ընդգրկված երեխաների հիվանդանոցային բուժօգնություն երեխաների ստոմատոլոգիական խնդիրների կանխարգելման /6 տարեկան և 12 տարեկան/ տարեկան ծրագիր 0-8, 12 տարեկան և սոցիալապես անապահով ու հատուկ խմբերում 	Հայաստանի Հանրապետության առողջապահության նախարարություն	<p>- Կիրականացվի մինչև 18 տարեկան երեխաների հիվանդությունների կանխարգելում և բուժում (հիվանդանոցային և ամբուլատոր-պոլիկլինիկական)՝ պետական նպատակային ծրագրերի շրջանակներում:</p> <p>-Սահմանված տարիքային խմբերի բերանի խոռոչի զննում և ստոմատոլոգիական առաջնային կանխարգելում:</p> <p>-Հիպոթիրեոզի, ֆենիլկետոնուրիայի, բնածին խլության և անհասության ռետինոպաթիայի վաղ ախտորոշման և դրանց հետևանքով առաջացող հաշմանդամության կանխարգելման նպատակով հանրապետության ծննդատներում կիրականացվի նորածինների սկրինինգ:</p> <p>- 15 տարեկան աղջիկների վերարտադրողական մեկնարկային առողջության համալիր գնահատում և հայտնաբերված հիվանդությունների բուժում</p>	<p>2004-2015թթ</p> <p>2012թ. ընթացքում</p> <p>2012թ. ընթացքում</p> <p>2012թ. ընթացքում</p> <p>2012թ.</p>	Հայաստանի Հանրապետության պետական բյուջե

	<p>ընդգրկված երեխաների ստոմատոլոգիական մասնագիտացված բուժօգնություն</p> <ul style="list-style-type: none"> • Նորածնային սկրինինգի ծրագիր • 15 տարեկան աղջիկների վերարտադրողական առողջության գնահատման ծրագիր: 			<p>ընթացքում</p> <p>2012թ. ընթացքում</p> <p>2012թ. ընթացքում</p>	
16.	0-7 տարեկան երեխաների հիվանդանոցային բուժօգնության ապահովման ծրագրի շարունակական իրականացում	Հայաստանի Հանրապետության առողջապահության նախարարություն	Երեխաների հիվանդանոցային բուժօգնության մատչելիության բարելավում	2012թ. ընթացքում	Հայաստանի Հանրապետության պետական բյուջե
17.	Երեխաների առողջության առաջնային պահպանման ծրագրի շարունակական իրականացում	Հայաստանի Հանրապետության առողջապահության նախարարություն	Երեխաների համար առողջության առաջնային պահպանման ծառայությունների մատչելիության ապահովում	2012թ. ընթացքում	Հայաստանի Հանրապետության պետական բյուջե
18.	Իմունականխարգելման ազգային ծրագրի շրջանակներում նախատեսված միջոցառումների իրականացում	Հայաստանի Հանրապետության առողջապահության նախարարություն	Երեխաների պատվաստումներով ընդգրկվածության նպատակային ցուցանիշների ապահովում, կառավարելի հիվանդությունների կանխարգելում	2012թ. ընթացքում	Հայաստանի Հանրապետության պետական բյուջե, միջազգային կազմակերպություն
19.	Մանկաբարձագինեկոլոգիական հիվանդանոցային բուժօգնության /ծննդօգնության պետական	Հայաստանի Հանրապետության առողջապահության նախարարություն	Հղիների և ծննդաբերողների համար բուժօգնության մատչելիության ապահովում	2012թ. ընթացքում	Հայաստանի Հանրապետության պետական բյուջե

	հավաստագրի ներդրման/ ծրագրի իրականացում				
20.	<Ներառական կրթություն> ծրագրի իրականացում 64 դպրոցներում	Հայաստանի Հանրապետության կրթության և գիտության նախարարություն, ՀՀ մարզպետարաններ, Երևանի քաղաքապետարան	Հատուկ կրթության կարիք ունեցող երեխա- ների համար կապահովվեն կրթության մատչե- լիություն և հավասար պայմաններ, մտավոր և ֆիզիկական թերություններով երեխաների համար 64 հանրա կրթական դպրոցներում կիրականացվի ներառական կրթություն	2012թ. ընթացքում	Հայաստանի Հանրապետությ- ան պետական բյուջե, Միջազգային և հասարակակա- ն կազմակերպու- թյուններ
21.	Երևանի բժշկահոգեբանա- մանկավարժական գնահատ- ման կենտրոնի ու նրա 2 մաս- նաճյուղերի կարողությունների զարգացում	Հայաստանի Հանրապետության կրթության և գիտության նախարարություն	Կբացահայտվեն ու կգնահատվեն 3-18 տարեկան ֆիզիկական, մտավոր և (կամ) հոգեկան զարգացման խնդիրներ ունեցող երեխաների կրթական կարիքները, կրթության մեջ ներառման նպատակով նրանց կտրվեն համապատասխան եզրակացություններ:	2012թ. ընթացքում	Հայաստանի Հանրապետությ- ան պետական բյուջե, Միջազգային և հասարակական կազ- մակերպությունն- եր
22.	Նախադպրոցական կրթութ- յան զարգացման ծրագրի իրականացում՝ • 0-6 տարեկանների նախա- դպրոցական կրթության չափորոշիչների մշակում, • նախադպրոցական կրթության չափորոշիչների հիման վրա ուսումնամե- թոդական ձեռնարկների մշակում և հրատարակում, • ռազմավարական ծրագրի	ՀՀ մարզպետարաններ	Կապահովվի նախադպրոցական կրթության մատչելիությունը, հանրապետու թյան 8 մարզերում կներդրվի այլընտրանքային ծառայությունների փորձնական ծրագիր, նախադպրոցական կրթության մեջ 5-6 տարեկանների ընդգրկվածությունը կմեծանա տարեկան շուրջ 7%-ով	2012թ. ընթացքում	Հայաստանի Հանրապետությ- ան պետական բյուջե, Միջազգային և հասարակական կազմակերպությ- ուններ

	իրականացում 8 մարզերում				
23.	Դպրոցական օլիմպիադայի կազմակերպում (15 առարկաներից հանրապետական օլիմպիադաների կազմակերպում և 6 առարկայից միջազգային օլիմպիադայի մասնակցություն)	Հայաստանի Հանրապետության կրթության և գիտության նախարարություն	Հանրակրթական դպրոցների աշակերտների համար կկազմակերպվեն հանրապետական օլիմպիադաներ 15 առարկաներից, իսկ լավագույնները կմասնակցեն 6 առարկաներից միջազգային օլիմպիադաների	2012թ. ընթացքում	Հայաստանի Հանրապետության պետական բյուջե 41565.0 հազ. դրամ
24.	<Դպրոցականների օրվա ռեժիմի կազմակերպման հիգիենիկ պահանջներ> ձեռնարկի հրատարակում	Հայաստանի Հանրապետության կրթության և գիտության նախարարություն	Հանրակրթական դպրոցների սովորողների, ուսուցիչների, ուսումնադաստիարակչական գործընթացի կազմակերպիչների և ծնողների շրջանում կբարձրանա իրազեկվածությունը երեխայի իրավունքների հարցերի վերաբերյալ	2012թ. ընթացքում	Հայաստանի Հանրապետության պետական բյուջե
25.	<Ճանաչիր քո իրավունքները> ձեռնարկի հրատարակում	ՀՀ կրթության և գիտության նախարարություն	Երեխաների և նախադպրոցական հաստատությունների դաստիարակների շրջանում կբարձրանա իրազեկվածությունը երեխայի իրավունքների հարցերի վերաբերյալ	2012թ. ընթացքում	Հայաստանի Հանրապետության պետական բյուջե
26.	Հանրակրթական դպրոցների 8-11-րդ դասարաններում <Առողջ ապրելակերպ> դասընթացի իրականացում	Հայաստանի Հանրապետության կրթության և գիտության նախարարություն	Հանրապետության դպրոցականներին կուսուցանվի առողջ ապրելակերպի գիտելիքներ, սովորողները ձեռք կբերեն կյանքի հմտություններ	2012թ. ընթացքում	Հայաստանի Հանրապետության պետական բյուջե, Միջազգային և հասարակական կազմակերպություններ
27.	Դպրոցականների ամառային հանգստի կազմակերպում	Հայաստանի Հանրապետության կրթության և գիտության նախարարություն	Ամառային ճամբարներում ու հանգստյան տներում կկազմակերպվի շուրջ 2556 երեխաների ամառային հանգիստը	հուլիս-օգոստոս	Հայաստանի Հանրապետության պետական բյուջե 202603.9 հազ. դրամ

28.	Դպրոցականների սպարտակիադաների կազմակերպում	Հայաստանի Հանրապետության կրթության և գիտության նախարարություն	Հանրակրթական դպրոցների շուրջ 4500 աշակերտների համար կանցկացվեն ամենամյա հանրապետական սպորտային խաղեր 7 մարզաձևերով: Մարզական խաղերի միջմարզային և հանրապետական փուլերին կմասնակցեն շուրջ 2650 աշակերտներ:	2012 թ. ընթացքում	Հայաստանի Հանրապետության պետական բյուջե 35.000.0 հազ. դրամ
29.	Դպրոցականների գեղարվեստական ստեղծագործության փառատոնի կազմակերպում	Հայաստանի Հանրապետության կրթության և գիտության նախարարություն	Հանրապետության բոլոր մարզերում կկազմակերպվեն դպրոցականների գեղագիտական ստեղծագործության մրցույթ-փառատոներ, նկարչական հանրապետական ու միջազգային մրցույթներ	2012թ. ընթացքում	Միջազգային և հասարակական կազմակերպություններ
30.	Երաժշտական և արվեստի դպրոցներում <Ազ-գային, լարային, փողային վագարանների գծով ուսուցում> ծրագրի իրականացում:	Հայաստանի Հանրապետության մշակույթի նախարարություն	ՀՀ 144 երաժշտական և արվեստի դպրոցների ազգային, փողային և լարային նվագարանների բաժինների 2443 սովորող կստանան ուսման վարձավճարների փոխհատուցում, ինչը կնպաստի գեղարվեստական կրթության մատչելիության ապահովմանը, կրթական հաստատությունների պահպանմանը և մշակույթի ոլորտի հետագա մասնագետներով համալրմանը:	2012թ. ընթացքում	Հայաստանի Հանրապետության պետական բյուջե
31.	Պատանի ստեղծագործողների համար մրցույթների, փառատոների, ցուցահանդեսների կազմակերպում	Հայաստանի Հանրապետության մշակույթի նախարարություն	Պատանի ստեղծագործողների համար մրցույթների, փառատոների, ցուցահանդեսների կազմակերպմամբ կբացահայտվեն շնորհալի երեխաներ, որոնց հետագա ուսուցման գործընթացում և ստեղծագործական գործունեությանը կցուցաբերվի աջակցություն:	2012 ընթացքում	Հայաստանի Հանրապետության պետական բյուջե

32.	Գեղարվեստական գրականության, մանկական գրադարանների զարգացման նպատակային ծրագրեր, մանկական գեղարվեստական գրքերի հրատարակում, գրադարանային ֆոնդի համալրում	Հայաստանի Հանրապետության մշակույթի նախարարություն	Մանկական գրականության հրատարակումը կնպաստի մանուկների աշխարհայցքի ձևավորմանը, հայրենասիրական դաստիարակությանը, ազգային և համամարդկային արժեքների սերմանմանը, գրադարանների մանկական գրականության համալրմանը:	2012 ընթացքում	Հայաստանի Հանրապետության պետական բյուջե
33.	Մանկական կինոյի և թատրոնի զարգացման նպատակային ծրագրեր, այդ թվում՝ Մանկապատանեկան թատրոնների <Նոան հատիկ> հանրապետական փառատոն, <Թումանյանական հեքիաթի օր> տիկնիկային միջազգային փառատոն, <Հեքիաթին հյուր> մարզային միջոցառում գյուղական մանկահասակ բնակչության համար	Հայաստանի Հանրապետության մշակույթի նախարարություն	Մանկապատանեկան թատրոնների <Նոան հատիկ> հանրապետական և <Թումանյանական հեքիաթի օր> տիկնիկային փառատոնների անցկացումը կնպաստի մանկապատանեկան թատրոնի զարգացմանը, շնորհալի երեխաների հայտնաբերմանը և ստեղծագործական գործունեության խթանմանը, <Հեքիաթին հյուր> մարզային միջոցառումը հնարավորություն կտա գյուղաբնակ երեխաներին հաղորդակցվելու ազգային արժեքներին, ընդլայնել աշխարհայացքը:	2012թ. ընթացքում	Հայաստանի Հանրապետության պետական բյուջե
34.	Մանկապատանեկան կինոյի և անիմացիայի փառատոն /<Աջակցություն մանկապատանեկան միջոցառումներին> / ծրագիր	Հայաստանի Հանրապետության մշակույթի նախարարություն	Մանկական մուլտֆիլմերի նկարահանումը կնպաստի մանկական կինոյի զարգացմանը, հայրենասիրական դաստիարակությանը և աշխարհայացքի ընդլայնմանը, ժամանցի և հանգստի կազմակերպմանը:	2012թ. ընթացքում	Հայաստանի Հանրապետության պետական բյուջե

35.	Պետական աջակցություն հատուկ կարիքներով, սոցիալապես անապահով երեխաներին մշակութային մասնագիտական ուսուցման և գեղագիտական դաստիարակության ոլորտում՝ Երևանի 3, Վանաձորի մասնաճյուղի 2 գիշերօթիկ հատուկ դպրոցներում, Գյումրիի 4 մասնաճյուղերում, Գավառում, Սպիտակում արվեստների և արհեստների ուսուցում /շարունակական է/	Հայաստանի Հանրապետության մշակույթի նախարարություն	ՀՀ մշակույթի նախարարության <Հաշմանդամ երեխաների հատուկ ստեղծագործական կենտրոն > ՊՈԱԿ-ի գործունեության արդյունքում Երևանի 3 և Վանաձորի մասնաճյուղի 2 գիշերօթիկ հատուկ դպրոցներում, Գյումրիի 4 մասնաճյուղերում, Սպիտակում, Գավառում հաշմանդամ, ծնողազուրկ և սոցիալապես անապահով ավելի քան 614 երեխաներ կստանան արվեստների և արհեստների ուսուցում:	2012թ. ընթացքում	Հայաստանի Հանրապետության պետական բյուջե
36.	Իրավախախտումներ կատարած անչափահասների համար հատուկ հաստատություններում մշակութային մասնագիտությունների ուսուցման կազմակերպում /շարունակական է/	Հայաստանի Հանրապետության մշակույթի նախարարություն	ՀՀ մշակույթի նախարարության <Իրավախախտում կատարած անչափահասների հատուկ ստեղծագործական կենտրոն> ՊՈԱԿ-ի (գործում է 2007 թ.) գործունեության արդյունքում քրեակատարողական հիմնարկներում և դրանցից դուրս իրավախախտում կատարած անչափահասների համար կկազմակերպվի արվեստի և արհեստների մասնագիտական ուսուցում:	2012թ. ընթացքում	Հայաստանի Հանրապետության պետական բյուջե
37.	Անչափահաս դատապարտյալների զբաղվածության ապահովում	Հայաստանի Հանրապետության արդարադատության նախարարություն	կապահովվի անչափահաս դատապարտյալների զբաղվածությունը՝ նրանց համար նախատեսված ուղղիչ հիմնարկում մասնագիտական ուսուցում կազմակերպելու և աշխատատեղեր ստեղծելու միջոցով	2012թ. /շարունակական/	Հայաստանի Հանրապետության պետական բյուջե
38.	Պարբերական մշակութային ծրագրերի, ներառյալ մշակութային ուսուցման և միջոցառումների կազմակերպում	Հայաստանի Հանրապետության արդարադատության նախարարություն	Կկազմակերպվեն պարբերական մշակութային ծրագրեր, ներառյալ մշակութային ծրագրեր և միջոցառումներ՝ անչափահասների համար նախատեսված բեկատարողական հիմնարկում:	2012թ. /շարունակական/	Հայաստանի Հանրապետության պետական բյուջե

39.	Հայաստանի Հանրապետության ոստիկանության ԱԳ ծառայության և <Պրոջեքթ Հարմոնի>, <Վորլդ Վիժըն> միջազգային հասարակական կազմակերպության հետ համատեղ իրականացվող համայնքային 7 (Երևան, Վանաձոր, Գյումրի, Թումանյան, Իջևան, Ճամբարակ, Թալին) վերականգնողական դեպարկենտրոններում աշխատանքների իրականացում, նոր կենտրոնների ցանցի ընդլայնում	Հայաստանի Հանրապետության ոստիկանություն	Անչափահասների կողմից կատարվող իրավախախտումների և հանցագործությունների թվի նվազեցում, իրավախախտում կամ հանցագործություն կատարած անչափահասների սոցիալ-հոգեբանական վերականգնում, վերադաստիարակում	2011-2012թթ ընթացքում	Միջազգային կազմակերպություններ ԱՄՆ Պետտամենտ
40.	Մարզական առաջնությունների անցկացում	Հայաստանի Հանրապետության արդարադատության նախարարություն	Անչափահաս դատապարտյալների ֆիզիկական առողջության ամրապնդում	2012թ. ընթացքում	Հայաստանի Հանրապետության պետական բյուջե
41.	Մարզամշակութային ամսագրերի բաժանորդագրություն	Հայաստանի Հանրապետության արդարադատության նախարարություն	Կապահովվի անչափահաս դատապարտյալների զբաղվածությունը՝ նրանց համար նախատեսված <Աբովյան> քրեակատարողական հիմնարկի անչափահասներին պահելու վայրում մասնագիտական ուսուցում կազմակերպելու և աշխատատեղեր ստեղծելու միջոցով	2012թ. ընթացքում	Միջազգային կազմակերպություններ

42.	Արհեստագործական ուսուցում, այդ թվում՝ համակարգչային դասընթացների անցկացում,	Հայաստանի Հանրապետության արդարադատության նախարարություն	Կապահովվի անչափահաս դատապարտյալների զբաղվածությունը՝ մասնագիտական ուսուցում կազմակերպելու և աշխատատեղեր ստեղծելու միջոցով	2012թ. ընթացքում	Հայաստանի Հանրապետության պետական բյուջե
43.	Արտադրական-գործնական ուսուցում քարի վերամշակման արտադրամասում	Հայաստանի Հանրապետության արդարադատության նախարարություն	Կապահովվի անչափահաս դատապարտյալների զբաղվածությունը՝ գործնական ուսուցում կազմակերպելու և աշխատատեղեր ստեղծելու միջոցով	2012թ. ընթացքում	Հայաստանի Հանրապետության արդարադատության նախարարության <Աջակցություն դատապարտյալներին> հիմնադրամ
44.	Տոնական օրերին մշակութային ցերեկույթների կազմակերպում,	Հայաստանի Հանրապետության արդարադատության նախարարություն	Կապահովվի անչափահաս դատապարտյալների մշակությանին դաստիարակությունը	2012թ. ընթացքում	Հայաստանի Հանրապետության պետական բյուջե
45.	Գեղարվեստական, մշակութային ուսուցում, այդ թվում՝ խեցեգործություն և փայտի գեղարվեստական փորագրություն, այդ շրջանակներում մշակութային ցուցահանդեսների կազմակերպում:	Հայաստանի Հանրապետության արդարադատության նախարարություն	Կապահովվի անչափահաս դատապարտյալներ զբաղվածությունը՝ մշակութային դաստիարակություն ապահովելու և մշակութային կյանքում ընդգրկելու միջոցով:	2012թ. ընթացքում	Հայաստանի Հանրապետության պետական բյուջե

**ՀԱՇՄԱՆՊԱՄՈՒԹՅՈՒՆ ՈՒՆԵՑՈՂ ԱՆՁԱՆՑ ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ
2012 ԹՎԱԿԱՆԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ԾՐԱԳԻՐ**

Հաշմանդամություն ունեցող անձանց սոցիալական պաշտպանության 2012թ. տարեկան ծրագիրը (այսուհետ՝ Տարեկան ծրագիր) մշակվել է “Հայաստանի Հանրապետությունում հաշմանդամների սոցիալական պաշտպանության մասին” Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 5.1 հոդվածին համապատասխան:

Ծրագիրը կազմելիս հաշվի են առնվել ՀՀ Կառավարության 2005թ. նոյեմբերի 3-ի արձանագրային որոշմամբ հավանության արժանացած “Հաշմանդամների սոցիալական պաշտպանության 2006-2015թթ. ռազմավարության” հիմնական ուղղությունները, ինչպես նաև շահագրգիռ նախարարությունների և գերատեսչությունների կողմից ներկայացված առաջարկությունները: Ծրագիրը համահունչ է ՀՀ Կառավարության 2008թ. ապրիլի 28-ի” Հայաստանի Հանրապետության կառավարության ծրագրի մասին” N 380-Ա որոշման, “Հաշմանդամություն ունեցող անձանց իրավունքների մասին” ՄԱԿ-ի կոնվենցիայի և “Հաշմանդամների իրավունքների և հասարակական կյանքում նրանց լիարժեք մասնակցության խթանման, հաշմանդամների կյանքի որակի բարելավման” 2006-2015 թթ. Եվրոխորհրդի գործողությունների ծրագրի դրույթներին:

Տարեկան ծրագրի հիմնական խնդիրներն են՝

1. հաշմանդամություն ունեցող անձանց համար կենսագործունեության բոլոր ոլորտներում հավասար պայմանների ստեղծմանն ու հավասար հնարավորությունների ապահովմանն ուղղված միջոցառումների իրականացումը,
2. հաշմանդամություն ունեցող անձանց սոցիալական ներառման և սոցիալական պաշտպանության հարցերին առնչվող օրենսդրության կատարելագործումը,
3. հաշմանդամություն ունեցող անձանց բժշկական, մասնագիտական և սոցիալական վերականգնման համար անհրաժեշտ միջոցառումների ապահովումը,
4. հաշմանդամություն ունեցող անձանց խնամքի, բժշկական և սոցիալական սպասարկման կազմակերպումը, հաշմանդամություն ունեցող անձանց կրթության, մասնագիտական ուսուցման կազմակերպումն ու զբաղվածության խթանումը,
5. հաշմանդամություն ունեցող անձանց ներգրավումը մարզական և մշակութային ծրագրերում,
6. հաշմանդամություն ունեցող անձանց հարցերով զբաղվող պետական և հասարակական կազմակերպությունների հետ համագործակցության ընդլայնումը,
7. պետության և հասարակության ուշադրության բևեռումը հաշմանդամություն ունեցող անձանց հիմնախնդիրների վրա:

ՆԵՐԿԱ ԻՐԱՎԻՃԱԿԸ

Հաշմանդամության ոլորտում իրականացվող պետական քաղաքականությունը, հիմնական մոտեցումները և պետական նպատակային ծրագրերը ուղղված են հաշմանդամություն ունեցող անձանց իրավունքների պաշտպանությանն ու հավասար պայմանների և հավասար հնարավորությունների ապահովմանը, նրանց սոցիալական ներառմանը:

Շարունակվել են իրականացվել աշխատանքներ 2005թ. նոյեմբերի 3-ին ՀՀ Կառավարության հավանությանն արժանացած ”Հաշմանդամների սոցիալական պաշտպանության 2006-2015թթ. ռազմավարության” դրույթների իրականացման ուղղությամբ:

Կազմակերպվել են ”Հաշմանդամություն ունեցող անձանց իրավունքների մասին” ՄԱԿ-ի կոնվենցիայի դրույթների, նրա վավերացման հետ կապված հարցերի, ինչպես նաև հաշմանդամություն ունեցող անձանց հիմնահարցերի լայն քննարկումներ:

Կոնվենցիան վավերացվել է 2010թ. մայիսին և գործունեության մեջ մտել 2010 թվականի հոկտեմբերի 22-ին, ինչը ենթադրում է օրենսդրական բարեփոխումներ, հաշմանդամություն ունեցող անձանց հասարակություն ներառելուն ուղղված նոր քայլեր, գործող ծրագրերի խթանում, հաշմանդամություն ունեցող անձանց հիմնախնդիրների լուծման նորովի մոտեցումներ:

Մշակվել է ՄԱԿ-ի կոնվենցիայի դրույթների ներառումն ապահովող ”Հաշմանդամություն ունեցող անձանց իրավունքների պաշտպանության և սոցիալական ներառման մասին” ՀՀ օրենքի նախագիծը, քննարկվել է շահագրգիռ գերատեսչությունների, միջազգային, հասարակական կազմակերպությունների հետ և ներկայացվել Հայաստանի Հանրապետության Կառավարություն:

Նոր օրենքի ընդունումը բխում է հաշմանդամություն ունեցող անձանց սոցիալական ներառման և նրանց նկատմամբ ամեն տեսակ խտրականության բացառման քաղաքականության մշակման անհրաժեշտությունից: Իրականացվող բոլոր միջոցառումների՝ օրենսդրական և գործնական, վերջնականապես պետք է լինի հաշմանդամություն ունեցող անձին հասարակություն ներառելը:

Մշակվել է ” Անաշխատունակության կորստի աստիճանի որոշման հիման վրա հաշմանդամության սահմանման մոդելին անցնելու” հայեցակարգի նախագիծը, քննարկվել շահագրգիռ գերատեսչությունների, հասարակական և միջազգային կազմակերպությունների հետ և ներկայացվել Հայաստանի Հանրապետության Կառավարություն:

Որդեգրելով հաշմանդամության գաղափարախոսության նոր՝ սոցիալական մոդելը, մեր պետությունը փորձում է ստեղծել մի համակարգ, որի հիմքում դրված լինի հաշմանդամություն ունեցող անձի պահպանված աշխատանքային կարողությունների գնահատումը և ըստ այդմ՝ վերականգնողական գործընթացի կազմակերպումը, կենսաթոշակի նշանակումը, ինչպես նաև սոցիալական աջակցության այլ տեսակների որոշումն ու հաշմանդամություն ունեցող անձին ներառումը հասարակություն:

Հաշմանդամություն ունեցող անձանց տրամադրվող ծառայություններն ավելի մատչելի դարձնելու նպատակով մշակվել է „ՀՀ Կառավարության 2007թ. ապրիլի 12-ի N 453-Ն որոշման մեջ փոփոխություններ և լրացումներ կատարելու մասին” ՀՀ Կառավարության որոշման նախագիծը, որն ընդունվել է 2010 թվականի հուլիսի 15-ին ՀՀ Կառավարության թիվ 888-Ն որոշմամբ: Նշված որոշմամբ հստակեցվել է հաշմանդամություն ունեցող անձանց պրոթեզաօրթոպեդիկ, վերականգնողական և տեխնիկական այլ միջոցների տրամադրման հետ կապված հարաբերությունները, բարելավվել վերականգնողական գործընթացը՝ ապահովելով հավասար հնարավորություններ հաշմանդամություն ունեցող անձանց համար:

Վիճակագրական տվյալների համաձայն՝ 2011թ. հուլիսի 1-ի դրությամբ հանրապետությունում հաշվառված 172445 հաշմանդամություն ունեցող անձանց 68,7 %-ը աշխատանքային տարիքի են, որոնցից զբաղված է միայն 8-9%-ը:

Հաշմանդամություն ունեցող անձանց զբաղվածության ապահովման խնդիրը շարունակում է մնալ սոցիալական ոլորտի դժվար լուծելի հիմնախնդիրների շարքում: “Բնակչության զբաղվածության և գործազրկության դեպքում սոցիալական պաշտպանության մասին” ՀՀ օրենքում հաշմանդամություն ունեցող անձինք ամրագրվել են որպես աշխատաշուկայում անմրցունակ խումբ և, որպես այդպիսիք, նրանց համար սահմանվել են լրացուցիչ երաշխիքներ:

2010թ. ընթացքում մասնագիտական ուսուցման ծրագրում ընդգրկվել է 83 հաշմանդամություն ունեցող անձ, որոնցից 10-ը տեղավորվել են աշխատանքի:

Մասնագիտական ուսուցման և “Աշխատաշուկայում անմրցունակ անձանց աշխատանքի տեղավորման աջակցության նպատակով աշխատավարձի մասնակի փոխհատուցում գործատուին” ծրագրի արդյունքում աշխատանքի է տեղավորվել 91 հաշմանդամ, 8-ը՝ գրանցվել է որպես անհատ ձեռնարկատեր:

Ընդհանուր առմամբ գործակալության միջոցով աշխատանքի է տեղավորվել 125 հաշմանդամություն ունեցող անձ:

Հաշմանդամություն ունեցող անձինք օգտվում են “Զբաղվածության պետական ծառայություն” գործակալության կողմից իրականացվող զբաղվածության կարգավորման ծրագրերից, մասնավորապես՝

1. հաշմանդամություն ունեցող անձանց համար իրականացվում է “Աշխատաշուկայում անմրցունակ անձանց աշխատանքի ընդունելու դեպքում աշխատավարձի մասնակի փոխհատուցում գործատուին” ծրագիրը /առավելագույն տևողությունը առաջին և երկրորդ խմբի հաշմանդամություն ունեցող անձ համար 2 տարի/,

2. հաշմանդամություն ունեցող անձանց մասնագիտական ուսուցման, աշխատանքային ունակությունների վերականգնման,

3. ձեռնարկատիրական գործունեությամբ զբաղվելու նպատակով պետական գրանցման համար հաշմանդամություն ունեցող անձանց տրամադրվող ֆինանսական աջակցության,

4. հաշմանդամություն ունեցող անձանց զբաղվածությունը խթանելու նպատակով, ոլորտի հասարակական կազմակերպությունների ակտիվ մասնակցությամբ, կազմակերպվել է աշխատանքի տոնավաճառ հաշմանդամություն ունեցող անձանց համար:

Վերոնշյալ օրենքի 2010 թվականի փոփոխության արդյունքում՝ զբաղվածության ամենամյա պետական ծրագրում ավելացել են նոր ծրագրեր՝

5. “Աշխատանք փնտրող չզբաղված հաշմանդամություն ունեցող անձանց համար աշխատատեղերի հարմարեցումը գործատուի մոտ”

6. „Մասնագիտություն ունեցող, սակայն աշխատանքային փորձ չունեցող գործազուրկների և աշխատանք փնտրող չզբաղված հաշմանդամություն ունեցող անձանց աշխատանքային պրակտիկայի կազմակերպումը գործատուի մոտ” ծրագրերը, ինչպես նաև՝

7. աշխատանք փնտրող չզբաղված հաշմանդամություն ունեցող անձանց իրավունք է տրվել մասնակցել այլ վայր աշխատանքի գործուղման ծրագրին:

ԱՄՆ Միջազգային զարգացման գործակալության սոցիալական պաշտպանության համակարգերի հզորացման ծրագրի աջակցությամբ ”Հայաստանի կույրերի միավորում” հ/կ-ի Էջմիածնի ուսումնաարտադրական կազմակերպությունում և Ճամբարակի ”Աստղացուլք” հասարակական կազմակերպությունում գործում են փորձնական սոցիալական ձեռնարկություններ:

Սոցիալական ձեռնարկությունների հիմնումը ուղղված է մի կողմից հաշմանդամ անձանց սոցիալական խնդիրների լուծմանն ու նրանց համար հնարավորինս հավասար պայմանների ապահովմանը, մյուս կողմից նրանց աշխատանքային ներուժը հասարակությանը ի շահ ներդնելուն:

Հաշմանդամություն ունեցող անձանց զբաղվածության գործընթացը խթանելու, համայնքի կյանքում նրանց ներգրավելու նպատակով, ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարության և ”Հյուսիս Դիգնիթի ընդ Փիս” բարեգործական հիմնադրամի միջև 02.07.2010թ. ստորագրված փոխըմբռնման հուշագրի՝ ”Հաշմանդամություն ունեցող անձինք Հայաստանում որպես խոստումնալից աշխատուժ” համագործակցության ծրագիրն իրականացվել է Կոտայքի մարզի Հրազդան քաղաքում և Երևանի Էրեբունի, Նուբարաշեն համայնքներում: Այն հիմնականում ուղղված է հաշմանդամություն ունեցող անձանց աշխատանքային կարողությունների գնահատմանը, աշխատատեղերի հարմարեցմանը, հաշմանդամություն ունեցող անձանց համար վերապատրաստման դասընթացների կազմակերպմանը, ինչպես նաև իրազեկման մակարդակի բարձրացմանը:

”Հայաստանի Հանրապետությունում հաշմանդամների սոցիալական պաշտպանության մասին”, ”Կրթության մասին” և ”Կրթության առանձնահատուկ պայմանների կարիք ունեցող անձանց կրթության մասին” ՀՀ օրենքները կանոնակարգում են հաշմանդամություն ունեցող անձանց և հաշմանդամ երեխայի կարգավիճակ ունեցող անձանց կրթության հարցերը:

2010-2011 թվականներին շարունակվել են աշխատանքները հատուկ կրթության կարիք ունեցող անձանց համար նախատեսված միջոցառումների և ներառական կրթության ընդլայնման և բարելավման ուղղությամբ:

Հանրապետության 32 նախադպրոցական ուսումնական հաստատություններում և 64 հանրակրթական դպրոցներում իրականացվել է ներառական կրթություն: Իրականացվել է կրթության առանձնահատուկ պայմանների կարիք ունեցող երեխաների կրթության կազմակերպում 23 հատուկ հանրակրթական ուսումնական հաստատությունում:

Հաշմանդամ, ծնողազուրկ և սոցիալապես անապահով ընտանիքների շուրջ 400 երեխայի համար գիշերօթիկ և հատուկ դպրոցներում կազմակերպվել է գեղարվեստական կրթություն:

”Ընտանեկան գրադանավար” ծրագրի շրջանակներում տեղաշարժման խնդիրներ ունեցող շուրջ 230 հաշմանդամություն ունեցող անձանց համար տնային պայմաններում կազմակերպվել է գրադարանային սպասարկում:

Ապահովվում է անվճար հիմունքներով կրթությունը միջին մասնագիտական և բարձրագույն ուսումնական հաստատություններում, առնվազն անցումային միավոր ստացած հաշմանդամություն ունեցող անձանց, ինչպես նաև ուսման ընթացքում հաշմանդամ դարձած անձանց համար:

Ապահովվում է անվճար հիմունքներով կրթությունը միջին մասնագիտական և բարձրագույն ուսումնական հաստատություններում, առնվազն անցումային միավոր ստացած հաշմանդամություն ունեցող անձանց, ինչպես նաև ուսման ընթացքում հաշմանդամ դարձած անձանց համար:

Տարեցտարի մեծ ուշադրություն է դարձվում պրոթեզաօրթոպեդիկ և վերականգնողական տեխնիկական պարագաների տեսական ու ընդլայնման, որակի բարձրացման վրա, երեխաների ու երիտասարդ հաշմանդամություն ունեցող անձանց համար ձեռք են բերվում եվրոպական արտադրության լողական սարքեր:

2010 թ. հաշմանդամություն ունեցող անձանց հատկացվել է 17689 պրոթեզաօրթոպեդիկ պարագա, այդ թվում՝ 497 սայլակ, 1287 լողական սարք /այդ թվում 277 եվրոպական արտադրության/, կատարվել է աչքի պրոթեզավորում ինչպես նաև այլ վերականգնողական պարագաներ: 2011 թվականին շարունակվում են իրականացվել նշված ծրագրով նախատեսված աշխատանքները:

Իրականացվում են հասցեական ծրագրեր՝ ուղղված որոշակի խնդիրներ ունեցող հաշմանդամություն ունեցող անձանց հասարակություն ինտեգրելուն:

Շարունակվում են աչքի պրոթեզավորման և ձայնաստեղծ սարքերով ապահովման ծրագրերը: 2011 թվականին ձայնաստեղծ սարքերով կապահովվեն 100, իսկ աչքի պրոթեզավորում կստանա 90 հաշմանդամություն ունեցող անձ:

Տեսողության խնդիրներ ունեցող անձանց հասարակություն ինտեգրելու, նրանց համար, առանց այլ անձի օգնության, սովորելու և աշխատելու համար պայմաններ ապահովելու նպատակով, 2008 թվականից պետական բյուջեի միջոցների հաշվին իրականացվում է ”Արև” համակարգով համակարգիչների տրամադրման ծրագիրը, որը հաշմանդամություն ունեցող անձ համար նախատեսում է նշված համակարգով համակարգչային ուսուցում և համակարգչային տեխնիկայով ապահովում: Այդ ծրագրում 2011 թվականին ծառայություն կստանա 10 մարդ:

Շարունակվում է տեսողության խնդիրներով հաշմանդամություն ունեցող անձանց համար հատուկ տառատեսակներով /Բրայլյան/ գրքերի տպագրության, տետրերի պատրաստման, ”Խոսող գրքերի” ձայնագրության ծրագիրը: 2011 թ. համար նշված ծրագրի ծախսային ծավալները պահպանվել են:

Հաշմանդամություն ունեցող անձանց բժշկասոցիալական վերականգնումն իրականացվում է ”Արթմեդ” բուժվերականգնողական կենտրոնում, ”Սթրես-կենտրոն” ՓԲԸ-ում, ինչպես նաև Միջազգային Կարմիր Խաչի հետվնասվածքային վերականգնողական, Գյումրու վերականգնողական, Կուրորտաբանության և ֆիզիկական բժշկության գիտահետազոտական կենտրոններում, ”Օշական” մանկական վերականգնողական կենտրոնում, ”Արարատ” մոր և մանկան կենտրոններում և այլն:

Հաշմանդամություն ունեցող անձանց սոցիալական պաշտպանության բնագավառում կարևոր տեղ ու դեր ունի նրանց խնամքի և սոցիալական սպասարկման տրամադրման ծառայությունների համակարգը:

Հաշմանդամություն ունեցող անձանց խնամքը և սոցիալական սպասարկումն իրականացվում է ինչպես շուրջօրյա խնամքի հաստատություններում, այնպես էլ տնային պայմաններում:

Կարևորելով հաշմանդամություն ունեցող անձանց սոցիալական ծառայություններ տրամադրող համայնքային ցերեկային կենտրոնների գործունեությունը՝ պետական աջակցություն է ցուցաբերվում ”Առաքելություն Հայաստան”, ”Հույսի կամուրջ” և ”Փրկություն” հասարակական կազմակերպություններին:

Հաշմանդամություն ունեցող անձանց իրավունքների և շահերի պաշտպանության համար պատասխանատու պետական կառավարման ու տեղական ինքնակառավարման մարմինների և այդ ոլորտում գործող հասարակական և այլ կազմակերպությունների համագործակցությունն ապահովելու, իրականացվող աշխատանքները համակարգելու նպատակով, շարունակվել են Հաշմանդամություն ունեցող անձանց հարցերով զբաղվող ազգային հանձնաժողովի /այսուհետ՝ Հանձնաժողով/ աշխատանքները:

Հաշմանդամություն ունեցող անձանց հիմնախնդիրների, դրանց հնարավոր լուծումների և խոչընդոտների վերաբերյալ հանրային իրազեկվածությունը բարձրացնելու նպատակով, Հանձնաժողովի առաջարկությամբ ստեղծվել է ինտերնետային կայք՝ [/www.disabilityarmenia.am/](http://www.disabilityarmenia.am/) հաշմանդամություն ունեցող անձանց հիմնախնդիրների վերաբերյալ, որը հնարավորություն է տալիս տրամադրել համակարգված, ամբողջական և պարբերաբար թարմացվող տեղեկատվություն հաշմանդամության ոլորտում առկա իրավիճակի և նախատեսվող բարեփոխումների վերաբերյալ, ինչպես նաև ապահովում է հաշմանդամության ոլորտում իրականացվող քաղաքականության և ծրագրերի, առկա խնդիրների, իրավական դաշտի հասանելիությունը բնակչության լայն զանգվածներին:

Ազգային հանձնաժողովի նիստի հաստատման է ներկայացվել Հայաստանի Հանրապետությունում հաշմանդամության հիմնախնդիրների վերաբերյալ 2010 թվականի ազգային զեկույցը:

2010թ. նոյեմբերի 15-ից դեկտեմբերի 15-ը հանձնաժողովը հայտարարել է հաշմանդամություն ունեցող անձանց իրավունքների պաշտպանության, նրանց խնդիրների իրազեկման միամսյակ, որի ընթացքում կազմակերպվել են բազմաթիվ միջոցառումներ: Պետական մարմինների, հասարակական կազմակերպությունների, ուսանողների հետ հանդիպումների ժամանակ քննարկվել են հաշմանդամություն ունեցող անձանց իրավունքների պաշտպանության, նրանց հասարակություն ինտեգրելու գործընթացի ապահովմանը նպաստող և աջակցող պայմանները: Միամսյակի մեկնարկի ընթացքում Ա. Խաչատրյանի մեծ համաերգասրահում կազմակերպվել է Հայաստանի Հանրապետության կողմից վավերացված <<Հաշմանդամություն ունեցող անձանց իրավունքների մասին>> ՄԱԿ-ի կոնվենցիային նվիրված հանդիսավոր միջոցառում՝ <<Միանանք հանուն հավասար հնարավորությունների>> խորագրով:

Միջոցառման ընթացքում հաշմանդամություն ունեցող անձանց հիմնախնդիրների լուծման գործում մեծ ներդրում ունենալու համար ՀՀ Վարչապետի հուշամեդալով պարգևատրվել են մի շարք կազմակերպությունների ղեկավարներ:

Հաշմանդամության հիմնախնդիրների վերաբերյալ հասարակության իրազեկության բարձրացման նպատակով հեռուստատեսությամբ պարբերաբար հարցազրույցներ են տեղի ունեցել ոլորտում պատասխանատու, նախարարության տարբեր աշխատակիցների հետ, ցուցադրվել են հասարակական կազմակերպությունների պատրաստած սոցիալական տեսահոլովակներ:

Նման աշխատանքներն ունեն շարունակական բնույթ:

Հաշմանդամություն ունեցող անձանց սոցիալական պաշտպանության ոլորտում ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարությունը սերտ համագործակցում է այլ նախարարությունների, գերատեսչությունների, հաշմանդամություն ունեցող անձանց հարցերով զբաղվող հասարակական և միջազգային կազմակերպությունների հետ:

Ինչպես անցած տարիներին, այնպես էլ 2012թ. իրականացվելու են հաշմանդամություն ունեցող անձանց սոցիալական պաշտպանության ու ներառման և նրանց կյանքի որակի բարելավմանն ուղղված միջոցառումներ:

Հաշմանդամություն ունեցող անձանց սոցիալական պաշտպանության ոլորտում 2012թ. տարեկան ծրագրով նախատեսվող միջոցառումները բխում են այդ անձանց իրավունքների ու շահերի պաշտպանությունից, նրանց հասարակություն ինտեգրելու, նրանց համար հնարավորինս հավասար պայմաններ ստեղծելու և հավասար հնարավորություններ ապահովելու, նրանց բժշկական, սոցիալական և մասնագիտական վերականգնողական գործընթացն առավելագույնս արդյունավետ իրականացնելու, հաշմանդամություն ունեցող երեխաների ներառական կրթության ու հաշմանդամություն ունեցող անձանց զբաղվածության խնդիրների լուծման անհրաժեշտությունից:

Իրականացվելու են աշխատանքներ հաշմանդամություն ունեցող անձանց հիմնախնդիրը կանոնակարգող ազգային օրենսդրությունը ՄԱԿ-ի ”Հաշմանդամություն ունեցող անձանց իրավունքների մասին” կոնվենցիայի դրույթներին համապատասխանեցնելու, „Հաշմանդամություն ունեցող անձանց իրավունքների պաշտպանության և սոցիալական ներառման մասին” Հայաստանի Հանրապետության օրենքի /նախագիծը ներկայացված է ՀՀ Կառավարություն/ կիրարկումն ապահովող ենթաօրենսդրական ակտերի մշակման ուղղությամբ:

Հաշմանդամություն ունեցող անձանց հարցերով զբաղվող ազգային հանձնաժողովը հետևողական աշխատանքներ է իրականացնելու հաշմանդամ անձանց իրավունքների պաշտպանության ուղղությամբ: Ավելի է ընդլայնվելու համագործակցությունը հաշմանդամություն ունեցող անձանց հիմնահարցերով զբաղվող հասարակական կազմակերպությունների հետ:

Հաշմանդամություն ունեցող անձանց սոցիալական ներառմանն ու պաշտպանությանն ուղղված 2012 թվականի համար նախատեսված միջոցառումներն իրականացվելու են 10 հիմնական ուղղություններով:

Հաշմանդամություն ունեցող անձանց սոցիալական պաշտպանության 2012թ. տարեկան ծրագրով նախատեսված միջոցառումների ցանկ

N/N	Միջոցառման անվանումը	Պատասխանատու կատարողը	Կատարման ժամկետը	Ֆինանսավորման չափը և աղբյուրը	Ակնկալվող արդյունքը
1	Հաշմանդամություն ունեցող անձանց իրավունքների պաշտպանությանն ուղղված միջոցառումներ				
1.1	"Հաշմանդամություն ունեցող անձանց իրավունքների պաշտպանության և սոցիալական ներառման մասին" ՀՀ օրենքի կիրարկում	ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարություն	Օրենքի ընդունումից հետո	Ֆինանսավորում չի պահանջվում	Հաշմանդամություն ունեցող անձանց իրավունքների պաշտպանության, նրանց համար հավասար պայմանների ստեղծման ու հավասար հնարավորությունների ապահովման սկզբունքների վրա հիմնված համապատասխան մեխանիզմների մշակում

1.2	Հաշմանդամություն ունեցող անձանց իրավունքների պաշտպանության և սոցիալական ներառման մասին ՀՀ օրենքի կիրառումն ապահովող իրավական ակտերի մշակում և ընդունում	ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարություն	Տարվա ընթացքում	Ֆինանսավորում չի պահանջվում	Հաշմանդամություն ունեցող անձանց իրավունքների պաշտպանության, նրանց համար հավասար պայմանների ստեղծման ու հավասար հնարավորությունների ապահովման սկզբունքների վրա հիմնված և համապատասխան մեխանիզմներ ապահովող օրենսդրական դաշտ
1.3	Աշխատունակության աստիճանի գնահատման հիման վրա հաշմանդամության սահմանման նոր մոդելին անցման հայեցակարգի դրույթների իրականացման աշխատանքների կազմակերպում	ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարություն	Տարվա ընթացքում	Ֆինանսավորում չի պահանջվում	Հաշմանդամության սահմանման գործընթացի հստակեցում, անձի պահպանված աշխատունակության ն գնահատում
1.4	Հաշմանդամություն ունեցող անձանց տվյալների բազայի կատարելագործման և շահագործման աշխատանքների իրականացում	ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարություն,	Տարվա ընթացքում	ՀՀ պետական բյուջե /21157.1 հազ. դրամ/	Հաշմանդամություն ունեցող անձանց վերաբերյալ տեղեկատվական բազայի ընթացիկ աշխատանքների ապահովում

2	Հաշմանդամություն ունեցող անձանց համար հավասար և մատչելի պայմանների ապահովում				
2.1	Մայրաքաղաք ներկրվելիք մեծ և միջին դասի 25-30 քաղաքային ավտոբուսների վրա թեքահարթակների տեղադրման աշխատանքների իրականացում	Երևանի քաղաքապետարան (համաձայնությամբ)	1-ին կիսամյակ	Երևանի բյուջե /20000.0 հազ. դրամ/	Հաշմանդամություն ունեցող անձանց համար հասարակական տրանսպորտից օգտվելու հնարավորության ապահովում
2.2	Մայրաքաղաքի ներքաղաքային երթուղիներում ավտոբուսների ուղեսրահներում տեղադրվող գովազդային մոնիտորներով կանգառների անվանումների բարձրաձայն հայտարարում և դրանց գրառման ապահովում	Երևանի քաղաքապետարան (համաձայնությամբ), մասնավոր կազմակերպություններ	Տարվա ընթացքում	Դոնոր կազմակերպություն	Տեսողության և լսողության խնդիրներ ունեցող անձանց համար հասարակական տրանսպորտից օգտվելու մատչելիության ապահովում
2.3	Երևանի բուժհաստատություններում շարժական կամ հիմնական թեքահարթակներով ապահովում	Երևանի քաղաքապետարան (համաձայնությամբ)	Տարվա ընթացքում	Երևանի բյուջե /7000.0 հազ. դրամ/	Բուժհաստատություններում մատչելիության ապահովում
2.4	Երևանի պոլիկլինիկաների 1-ին հարկերում սպասարկման համար հարմարավետ սենյակներ ստեղծում	Երևանի քաղաքապետարան (համաձայնությամբ)	Տարվա ընթացքում	Երևանի բյուջե, դոնոր կազմակերպություններ /6000.0 հազ. դրամ/	Տեղաշարժման խնդիրներ ունեցող անձանց համար համապատասխան մասնագետների կողմից

					բուժսպասարկման ապահովում
3	Հաշմանդամություն ունեցող անձանց կրթության և մասնագիտական ուսուցման ծրագրեր				
3.1	Բժշկահոգեբանամանկավարժական գնահատման կենտրոնի միջոցով երեխաների կրթական կարիքների գնահատում	ՀՀ ԿԳՆ, Երևանի քաղաքապետարան (համաձայնությամբ)	Տարվա ընթացքում	ՀՀ պետական բյուջե /142511.4 հազ. դրամ/	Շուրջ 120 երեխայի կրթական կարիքների գնահատում
3.2	Հանրապետությունում 64 հանրակրթա- կան դպրոցում ներառական կրթության կազմակերպում	ՀՀ ԿԳՆ, ՀՀ մարզպե- տարաններ, Երևանի քաղաքապետարան (համաձայնությամբ)	Տարվա ընթացքում	ՀՀ պետական բյուջե ներառական կրթու- թյան ծրագրի շրջա- նակներում /884048.8 հազ. դրամ/	1659 երեխայի համար ներառական կրթության ապահովում
3.3	Կրթության առանձնահատուկ պայ- մանների կարիք ունեցող երեխաների կրթության կազմակերպում 23 հատուկ հանրակրթական ուսումնական հաստա- տություններում	ՀՀ ԿԳՆ, ՀՀ մարզպետարաններ, Երևանի քաղաքապե- տարան (համաձայնությամբ)	Տարվա ընթացքում	ՀՀ պետական բյուջե /2.798498.5 հազ. դրամ/	Հատուկ կարիքներ ունեցող 2639 երեխայի կրթության կազմակերպում
3.4	Բարձրագույն և միջին մասնագիտական ուսումնական հաստատությունների ընդունելության ժամանակ վճարովի համակարգի համար առնվազն անցումային միավորներ ստանալու դեպքում 1-ին և 2-րդ խմբերի հաշմանդամություն ունեցող անձանց, ինչպես նաև հաշմանդամ երեխաների համար անվճար հիմունքներով կրթության ապահովում	ՀՀ ԿԳՆ	Տարվա ընթացքում	ՀՀ պետական բյուջե	1-ին և 2-րդ խմբի և "հաշմանդամ երեխա" կարգավիճակ ունեցող հաշմանդամություն ունեցող անձանց պետական պատվերի շրջանակներում

					կրթության կազմակերպում
3.5	Հատուկ կրթության ոլորտում 11 անուն դասագրքերի, ձեռնարկների, ուսումնական այլ նյութերի մշակում և հրատարակում	ՀՀ ԿԳՆ	Տարվա ընթացքում	ՀՀ պետական բյուջե /16000.0 հազ. դրամ/	Հատուկ կրթության կարիք ունեցող հաշմանդամներին ուսումնական ձեռնարկներով ապահովում
4	Հաշմանդամություն ունեցող անձանց զբաղվածության խթանմանն ուղղված ծրագրեր				
4.1	Աշխատանք փնտրող, չզբաղված հաշմանդամություն ունեցող անձանց մասնագիտական ուսուցում, աշխատանքային ունակությունների վերականգնում	ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարություն	Տարվա ընթացքում	ՀՀ պետական բյուջե /13090.0 հազ.դրամ/ դոնոր կազմակերպու- թյուններ, հ/կ-ներ	77 հաշմանդամություն ունեցող անձի աշխատանքային ունակությունների վերականգնում և մասնագիտական ուսուցում
4.2	Հաշմանդամություն ունեցող անձանց աշխատանքի ընդունելիս աշխատավարձի մասնակի փոխհատուցում գործատուին	ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարություն	Տարվա ընթացքում	ՀՀ պետական բյուջե /35100.0 հազ.դրամ/	Շուրջ 90 հաշմանդամություն ունեցող անձանց համար աշխատավարձի

					մասնակի փոխհատուցում
4.3	Այլ վայր աշխատանքի գործուղման կապակցությամբ գործազուրկների և և աշխատանք փնտրող չգրառված հաշմանդամություն ունեցող անձանց նյութական ծախսերի հատուցում	ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարություն	Տարվա ընթացքում	ՀՀ պետական բյուջե /446880 դրամ/	1 հաշմանդամություն ունեցող անձի աշխատանքի տեղավորում
4.4	Մասնագիտություն ունեցող, սակայն աշխատանքի փորձ չունեցող գործազուրկ և աշխատանք փնտրող հաշմանդամություն ունեցող անձանց աշխատանքային պրակտիկայի կազմակերպումը գործատուի մոտ	ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարություն	Տարվա ընթացքում	ՀՀ պետական բյուջե /2925.0 հազ.դրամ /	15 հաշմանդամություն ունեցող անձի աշխատանքին փորձի ձեռքբերում, աշխատանքի տեղավորում
4.5	Ձեռնարկատիրական գործունեությամբ գրառվելու նպատակով պետական գրան- ցման համար հաշմանդամություն ունեցող անձանց տրամադրվող ֆինանսական աջակցություն	ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարություն	Տարվա ընթացքում	ՀՀ պետական բյուջե /86,0 դրամ/	Շուրջ 5 հաշմանդամություն ունեցող անձի ֆինանսական աջակցություն՝ ձեռնարկատիրակա ն գործունեությամբ գրառվելու նպատակով
4.6	Աշխատանք փնտրող չգրառված հաշման- դամություն ունեցող անձանց համար աշ- խատատեղերի հարմարեցումը գործա- տուի մոտ	ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարություն	Տարվա ընթացքում	ՀՀ պետական բյուջե /11000.0 հազ.դրամ/	55 հաշմանդամություն ունեցող անձի համար աշխատատեղերի հարմարեցում, աշխատանքի տեղավորում

4.7	"Հաշմանդամների մասնագիտական կողմնորոշման և աշխատանքային վերականգնողական կենտրոն" ՊՈԱԿ-ի գործունեության կազմակերպում	ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարություն	Տարվա ընթացքում	ՀՀ պետական բյուջե /16027.5 հազ. դրամ/	720 հաշմանդամություն ունեցող անձի ուսուցողական, խորհրդատվական և աշխատանքի վերականգնման ծառայությունների տրամադրում
4.8	Հաշմանդամություն ունեցող անձինք Հայաստանում՝ որպես խոստումնալից աշխատուժ՝ ծրագրի իրականացում	ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարություն, "Հյուսան դիզնիթի ընդ փիս" հիմնադրամ	Տարվա ընթացքում	Դոնոր կազմակերպություն	Հաշմանդամություն ունեցող անձանց զբաղվածության խնդիրների կարգավորում Երևանի Էրեբունի-Նուբարաշեն համայնքում և Հրազդան քաղաքում
5	Հաշմանդամություն ունեցող անձանց սոցիալական սպասարկման ծրագրեր				
5.1	Տուն ինտերնատներում տարեցների և հաշմանդամություն ունեցող անձանց սոցիալական սպասարկման իրականացում /հաշմանդամություն ունեցող անձինք կազմում են տուն ինտերնատներում խնամվողների շուրջ 50 %/	ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարություն	Տարվա ընթացքում	ՀՀ պետական բյուջե /775006.4 հազ. դրամ/ "Տարեցների շուրջօրյա խնամքի ծառայություններ" ծրագրի շրջանակներում	Շուրջ 545 հաշմանդամություն ունեցող անձի շուրջօրյա խնամքի և սոցիալական սպասարկման կազմակերպում
5.2	Տնային պայմաններում հաշմանդամություն ունեցող անձանց սոցիալական սպասարկման ծառայությունների տրամադրում / հաշմանդամություն ունեցող անձինք կազմում են սպասարկվողների շուրջ 30%-ը /	ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարություն	Տարվա ընթացքում	ՀՀ պետական բյուջե /28248.8 հազ. դրամ/ "Տնային պայմաններում միայնակ տարեցների սոցիալական սպասարկում"	Շուրջ 450 հաշմանդամություն ունեցող անձի սոցիալական սպասարկման կազմակերպում

				ծրագրի շրջանակ-ներում/	տնային պայմաններում
5.3	Խնամքի և սոցիալական սպասարկման ծառայությունների տրամադրում Վարդենիսի նյարդահոգեբուժական տուն-ինտերնատին կից հոգեկան առողջության ցերեկային կենտրոնում	ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարություն	Տարվա ընթացքում	ՀՀ պետական բյուջե /15881.0 հազ. դրամ/	50 հաշմանդամություն ունեցող անձի սոցիալական սպասարկում ցերեկային կենտրոնում
5.4	Տնային պայմաններում և ցերեկային կենտրոններում ծեր և հաշմանդամություն ունեցող քաղաքացիների սոցիալական սպասարկման ծառայությունների տրամադրում “Առաքելություն Հայաստան” ԲՀԿ-ի կողմից /հաշմանդամություն ունեցող անձինք կազմում են սպասարկվողների 30 %-ը/	ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարություն	Տարվա ընթացքում	ՀՀ պետական բյուջե /50818.5 հազ. դրամ/	1260 հաշմանդամություն ունեցող անձի սոցիալական սպասարկում ցերեկային կենտրոններում և տնային պայմաններում
5.5	Մտավոր խնդիրներ ունեցող դեռահասներին և երիտասարդներին սոցիալ-վերականգնողական ծառայությունների տրամադրում	ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարություն	Տարվա ընթացքում	ՀՀ պետական բյուջե /17062.6 հազ. դրամ/ /24 աշխատողի աշխատավարձի վճարում "Փրկություն" հ/կ-ին/	Մտավոր խնդիրներ ունեցող 50 հաշմանդամություն ունեցող անձի սոցիալական սպասարկման կազմակերպում ցերեկային կենտրոնում
5.6	Առավել կարիքավոր հաշմանդամություն ունեցող անձանց համար սոցիալական աջակցության ծրագրերի իրականացում:	Երևանի քաղաքապետարան (համաձայնությամբ)	Տարվա ընթացքում	Երևանի բյուջե /10,000.0 հազ. դրամ/	Հաշմանդամություն ունեցող անձանց սոցիալական աջակցության

					միջոցով կարիքի բավարարում, սոցիալական վիճակի բարելավում:
6	Հաշմանդամություն ունեցող անձանց մատուցվող բժշկական օգնության, այդ թվում վերականգնողական ծրագրեր.				
6.1	Հաշմանդամների բժշկական օգնությանն ու վերականգնմանն ուղղված ծրագրերի իրականացում	ՀՀ առողջապահության նախարարություն	Տարվա ընթացքում	ՀՀ պետական բյուջե	Հաշմանդամություն ունեցող անձանց առաջնային բուժօգնության, հիվանդանոցային բուժման և դեղորայքի անվճար տրամադրման ծառայություններ՝ ըստ դիմելիության
6.2	Հաշմանդամություն ունեցող անձանց բժշկասոցիալական և հոգեկան առողջության վերականգնման աշխատանքների կազմակերպում և իրականացում "ԱՐԹՄԵԴ" ԲՎԿ-ում և "Սթրես-կենտրոն" ՓԲԸ-ում	ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարություն	Տարվա ընթացքում	ՀՀ պետական բյուջե /167,196.5 հազ. դրամ/	Շուրջ 979 հաշմանդամություն ունեցող և սոցիալապես անապահով անձանց բժշկա-սոցիալական և հոգեկան առողջության վերականգնում հիվանդանոցային պայմաններում

6.3	Հաշմանդամություն ունեցող անձանց համար վերականգնողական օգնության ծրագրեր իրականացնող կազմակերպությունների կատարած աշխատանքների վերաբերյալ տեղեկատվության ստացում և ամփոփում	ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարություն	Տարվա ընթացքում	Ֆինանսավորում չի պահանջվում	Համակարգված վերականգնողական ծառայության կազմակերպում, վերականգնողական ծրագրերի պլանավորում
7	Հաշմանդամություն ունեցող անձանց վերականգնողական, տեխնիկական և այլ օժանդակ միջոցներով ապահովման ծրագրեր.				
7.1	Հաշմանդամություն ունեցող անձանց պրոթեզա-օրթոպեդիկ և վերականգնողական պարագաներով ապահովում, դրանց վերանորոգում, այդ թվում՝	ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարություն	Տարվա ընթացքում	ՀՀ պետական բյուջե /858573.9 հազ. դրամ/	Հաշմանդամություն ունեցող շուրջ 10 հազար անձանց պրոթեզաօրթոպեդիկ և վերականգնողական պարագաներով ապահովում
7.1.1	Ձայնաստեղծ սարքերով ապահովում	ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարություն	Տարվա ընթացքում	ՀՀ պետական բյուջե /35000.0 հազ. դրամ/	Ձայնաստեղծ սարքի կարիք ունեցող 100 հաշմանդամություն ունեցող անձի ձայնաստեղծ սարքով ապահովում
7.1.2	Տեսողությունից հաշմանդամություն ունեցող անձանց համար աչքի պրոթեզավորման իրականացում	ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարություն	Տարվա ընթացքում	ՀՀ պետական բյուջե /5850.0 հազ. դրամ/	90 հաշմանդամություն ունեցող անձի աչքի պրոթեզով ապահովում

7.2	Հաշմանդամություն ունեցող անձանց լսողական սարքերով, լսողական սարքի ներդիրներով և սայլակներով ապահովում	ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարություն	Տարվա ընթացքում	ՀՀ պետական բյուջե /110724.7 հազ. դրամ/	1700 անձի լսողական սարքերով, լսողական սարքի ներդիրներով և սայլակներով ապահովում, այդ թվում՝
7.2.1	Հաշմանդամություն ունեցող անձանց սայլակներով ապահովում	ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարություն	Տարվա ընթացքում	ՀՀ պետական բյուջե /56000.0 հազ. դրամ/	400 հաշմանդամություն ունեցող անձի սայլակներով ապահովում
7.2.2	Հաշմանդամություն ունեցող անձանց և տարիքային կենսաթոշակառուներին ռուսական արտադրության լսողական սարքերով, 12-18 տարեկան երեխաներին և 19-25 տարեկան հաշմանդամ երիտասարդներին եվրոպական արտադրության լսողական սարքերով և մինչև 14 տարեկան երեխաներին լսողական սարքի ներդիրներով ապահովում	ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարություն	Տարվա ընթացքում	ՀՀ պետական բյուջե /54724.4 հազ. դրամ/	Լսողության խանգարում ունեցող 1200 անձի լսողական սարքով /1300/, 100 երեխայի լսողական սարքերի ներդիրներով /200/ ապահովում
7.2.3	Լսողության խնդիրներ ունեցող մինչև 12 տարեկան երեխաներին լսողական սարքերով ապահովում /OTIKON և SIEMENS ֆիրմաների/	ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարություն, "Հավատ" հ/կ /համաձայնությամբ/	Տարվա ընթացքում	"Հովարդ Կարագյոզյան" բարեգործական հիմնադրամ	Շուրջ 50 երեխայի լսողական սարքերով ապահովում

7.3	Տեսողությունից հաշմանդամություն ունեցող անձանց համար հատուկ /Բրայլյան/ տառատեսակով գրքերի, տետրերի, բյուլետենների տպագրում և "Խոսող գրքերի" ձայնագրում	ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարություն	Տարվա ընթացքում	ՀՀ պետական բյուջե /10506.4 հազ. դրամ/	42327 թերթ Բրայլյան գրքերի, 1000 հատ Բրայլյան տետրերի, 74400 թերթ "Բյուլետեն" ամսագրի տպագրում, 1500 ժամ "Խոսող գրքերի" ձայնագրում
7.4	Տեսողությունից հաշմանդամություն ունեցող անձանց համար "Արև" համակարգի ուսուցում և համակարգչային տեխնիկայով ապահովում	ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարություն	Տարվա ընթացքում	ՀՀ պետական բյուջե / 8124.0 հազ. դրամ/	Տեսողությունից հաշմանդամություն ունեցող 10 անձանց "Արև" համակարգով ուսուցում և համակարգչային տեխնիկայի տրամադրում
8	Հաշմանդամություն ունեցող անձանց ինտեգրումը հասարակություն մշակույթի և սպորտի միջոցով.				
8.1	Պետական աջացություն '-'Հայաստանի ազգային պարաօլիմպիկ կոմիտե" հասարակական կազմակերպությանը "Հայաստանի կույրերի միավորում" հասարակական կազմակերպությանը "Հայկական հատուկ օլիմպիադաներ" հասարակական կազմակերպությանը "Խուլերի հայկական սպորտային կոմիտե" հասարակական կազմակերպությանը	ՀՀ սպորտի և երիտասարդության հարցերի նախարարություն	Տարվա ընթացքում	ՀՀ պետական բյուջե /9000.0 հազ. դրամ/	Շուրջ 580 հաշմանդամություն ունեցող անձի մասնակցության ապահովում կազմակերպվող միջոցառումներին

8.2	"Երեխաների հատուկ ստեղծագործական կենտրոն" ՊՈԱԿ-ի Երևանի, Լոռու, Շիրակի և Գեղարքունիքի մարզերի մասնաճյուղերում գեղագիտական, արհեստագործության ուսուցման ծրագրերի իրականացում	ՀՀ մշակույթի նախարարություն	Տարվա ընթացքում	ՀՀ պետական բյուջե /44,855.1 հազ դրամ/	Հաշմանդամություն ունեցող երեխաների համար արվեստի և արհեստների անվճար ուսուցում
8.3	"Ընտանեկան գրադարանավար" ծրագրի իրականացում մարզերում /Լոռու, Շիրակի մարզեր/	ՀՀ մշակույթի նախարարություն	Տարվա ընթացքում	ՀՀ պետական բյուջե, /774.0 հազ դրամ/	Տեղաշարժման խնդիրներ ունեցող հաշմանդամություն ունեցող անձանց համար գրադարանային սպասարկում տնային պայմաններում
8.4	"Արև" տեղեկատվական հաղորդակցման ծրագրի իրականացում մարզային գրադարաններում / Տավուշի մարզ/	ՀՀ մշակույթի նախարարություն	Տարվա ընթացքում	ՀՀ պետական բյուջե /400.0 հազ. դրամ/	Տեսողության խնդիրներ ունեցող հաշմանդամություն ունեցող անձանց համար տեղեկատվության և հաղորդակցության ապահովում
8.5	Հաշմանդամություն ունեցող երեխաների համար այցելությունների կազմակերպում Երևանի քաղաքապետարանի ենթակայությամբ գործող մշակույթային կազմակերպություններ	Երևանի քաղաքապետարան (համաձայնությամբ)	Տարվա ընթացքում	Ֆինանսավորում չի պահանջվում	Մշակութային կազմակերպությունների մատչելիության ապահովում
8.6	Հաշմանդամություն ունեցող երեխաների և երիտասարդների ձեռքի աշխատաքների, գեղանկարների ցուցահանդեսի կազմակերպում,	Երևանի քաղաքապետարան (համաձայնությամբ), հասարակական	Դեկտեմբեր	Երևանի բյուջե /500.0 դրամ/ Դոնոր կազմակերպություններ	Հաշմանդամություն ունեցող երեխաների և երիտասարդների ներառումը

	լավագույն մասնակիցների խրաբուսում և պարզևատրում՝ նվիրված հաշմանդամություն ունեցող անձանց միջազգային օրվան	կազմակերպություններ		ր	հասարակություն մշակութային միջոցառումների միջոցով
8.7	Երևան քաղաքի բակային սպարտակիադայի կազմակերպում 2 փուլով, ըստ տարիքային խմբերի, հաշմանդամություն ունեցող 12-18 տարեկան անձանց մասնակցությամբ	Երևանի քաղաքապետարան (համաձայնությամբ)	Մայիս-սեպտեմբեր	Երևանի բյուջե /400,0 դրամ/	Հաշմանդամություն ունեցող երեխաների և երիտասարդների ներառումը հասարակություն սպորտային միջոցառումների միջոցով
9	Սոցիալական գործընկերություն հաշմանդամություն ունեցող անձանց հիմնահարցերով զբաղվող պետական և հասարակական կազմակերպությունների միջև.				
9.1	Հաշմանդամություն ունեցող անձանց հարցերով զբաղվող պետական և հասարակական կազմակերպությունների հետ համագործակցություն և նրանց կողմից իրականացվող ծրագրերի համակարգում	ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարություն, Հաշմանդամություն ունեցող անձանց հարցերով զբաղվող ազգային հանձնաժողով, Երևանի քաղաքապետարան (համաձայնությամբ)	Տարվա ընթացքում	Ֆինանսավորում չի պահանջվում	Հաշմանդամություն ունեցող անձանց հիմնախնդիրների լուծման հարցում համակողմանի մոտեցում

9.2	Հաշմանդամություն ունեցող անձանց հարցերով զբաղվող հասարակական կազմակերպությունների կողմից իրականացվող ծրագրերին մասնակցություն և աջակցություն /խորհրդատվության, տեղեկատվության, մեթոդական աջակցության տրամադրում	ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարություն, Հաշմանդամություն ունեցող անձանց հարցերով զբաղվող ազգային հանձնաժողով, Երևանի քաղաքապետարան (համաձայնությամբ)	Տարվա ընթացքում	Ֆինանսավորում չի պահանջվում	Պետական և հասարակական կազմակերպությունների միջև համագործակցության խթանում
10	Հանրային իրազեկում				
10.1	Երևան քաղաքի հատուկ դպրոցներում «Ծնողավարման հմտություններ» թեմայով սեմինարների կազմակերպում:	Երևանի քաղաքապետարանի աշխատակազմի երեխաների իրավունքների պաշտպանության բաժին (համաձայնությամբ)	2012թ	Երևան համայնքի բյուջե /50.000 դրամ/	Ծնողավարման հմտությունների ուսուցանում, երեխա – ընտանիք – հաստատություն կապի ամրապնդում:
10.2	Հաշմանդամություն ունեցող անձանց իրավունքների և շահերի պաշտպանությանը, նրանց համար հավասար պայմանների ստեղծմանն ու հավասար հնարավորությունների ապահովմանն ուղղված միջոցառումների իրականացում, քննարկումների, կլոր սեղանների կազմակերպում	ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարություն, Հաշմանդամություն ունեցող անձանց հարցերով զբաղվող ազգային հանձնաժողով, ՀՀ մարզպետարաններ, Երևանի քաղաքապետարան (համաձայնությամբ)	Տարվա ընթացքում	Դոնոր կազմակերպություն	Հաշմանդամություն ունեցող անձանց սոցիալական ինտեգրում

10.3	Հաշմանդամություն ունեցող անձանց հիմնախնդիրների լուսաբանում, գրքույկների, մեթոդական ուղեցույցների տպագրում, հեռուստահաղորդումների ցուցադրում	ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարություն, հասարակական կազմակերպություններ (համաձայնությամբ)	Տարվա ընթացքում	ՀՀ պետական բյուջե /"Հանրային իրազեկման միջոցառումներ" ծրագրի շրջանակում/, դոնոր կազմակերպություններ	Հաշմանդամություն ունեցող անձանց հիմնախնդիրների վերաբերյալ իրազեկության բարձրացում
10.4	Հաշմանդամություն ունեցող անձանց հիմնախնդիրները լուսաբանող կայքի / www.disabilityarmenia.am/ շահագործում	Հաշմանդամություն ունեցող անձանց հարցերով զբաղվող ազգային հանձնաժողով	Տարվա ընթացքում	Ֆինանսավորում չի պահանջվում	Հաշմանդամություն ունեցող անձանց հիմնախնդիրների և դրանց հնարավոր լուծումների համալիր ներկայացում, ինչպես նաև հասարակության իրազեկության բարձրացում